Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE IŠVADA,
pateikta 2019 m. sausio 24 d.[1]

Byla C-603/17

Peter Bosworth,
Colin Hurley
prieš
Arcadia Petroleum Limited ir kt.

(*Supreme Court of the United Kingdom* (Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Jurisdikcija ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimas ir vykdymas – Lugano II konvencija – II antraštinės dalies 5 skirsnis – Jurisdikcija, susijusi su individualiomis darbo sutartimis – Ieškiniai dėl žalos atlyginimo, kuriuos pareiškė kelios tos pačios grupės bendrovės buvusiems vadovams – Sąvokos „individuali darbo sutartis“ ir „darbdavys“ – Ieškiniai, grindžiami teisiniais pagrindais, kurie laikomi deliktinio pobūdžio pagrindais pagal materialinę teisę – Sąlygos, kuriomis tokie ieškiniai laikytini „byla dėl“ sutarties ir (arba) dėl individualių darbo sutarčių pagal Lugano II konvenciją“

I. Įžanga

1. Savo prašymu priimti prejudicinį sprendimą *Supreme Court of the United Kingdom* (Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas) Teisingumo Teismui pateikė keturis klausimus dėl 2007 m. spalio 30 d. pasirašytos Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo[2] (toliau – Lugano II konvencija) aiškinimo.

2. Šie klausimai pateikti nagrinėjant vienintelio akcininko ir kelių tarptautinės grupės bendrovių bylą, iškeltą buvusiems bendrovių vadovams, susijusią su reikalavimais atlyginti žalą dėl sukčiavimo, kuris tariamai buvo susijęs su šių bendrovių išlaidomis ir kurio pagrindiniai organizatoriai ir naudos gavėjai buvo šie vadovai.

3. Dabartiniame pagrindinės bylos nagrinėjimo etape prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar Anglijos ir Velso teismai turi jurisdikciją nagrinėti šiuos ieškinius, ar šie ieškiniai arba jų dalis turėjo būti pareikšti Šveicarijos teismams – buvusių bendrovių vadovų, kuriems pareikšti ieškiniai, gyvenamosios vietos teismams. Atsakymas priklauso nuo to, ar minėti ieškiniai laikytini „susijusia[iais] su individualiomis darbo sutartimis“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos II antraštinės dalies 5 skirsnio (toliau – 5 skirsnis) nuostatas.

1 Originalo kalba: prancūzų.

2 OL L 339, 2007, p. 1. Ši konvencija Bendrijos vardu patvirtinta 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos sprendimu 2009/430/EB (OL L 147, 2009, p. 1).

4. Šiomis aplinkybėmis to teismo klausimais keliamos sudėtingos teisinės problemos, susijusios su pagrindinių minėto 5 skirsnio sąvokų, t. y. sąvokų „individuali darbo sutartis“, „darbuotojas“ ir „darbdavys“, aiškinimu. Taip pat keliamas klausimas, ar tokios „sutarties“ šalies pareikštas ieškinys, grindžiamas teisiniu pagrindu, kuris materialinėje teisėje laikomas deliktinio pobūdžio pagrindu, patenka į to paties skirsnio taikymo sritį ir, jei taip, kokiomis sąlygomis.

5. Šioje išvadoje išdėstysiu priežastis, dėl kurių visiškai autonomiškai savo pareigas einantys bendrovių vadovai nėra siejami „individualios darbo sutarties“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnio nuostatas, su bendrove, kurioje jie eina šias pareigas. Papildomai paaiškinsiu, pirma, kodėl minėtos „sutarties“ šalies pareikštas ieškinys, grindžiamas deliktiniu teisiniu pagrindu, patenka į šio skirsnio taikymo sritį, jei ginčas yra kilęs iš darbo santykių, ir, antra, kodėl sąvoka „darbdavys“, kaip tai suprantama pagal minėto skirsnio nuostatas, apima ne tik asmenį, su kuriuo darbuotojas yra formaliai sudaręs darbo sutartį.

II. Lugano II konvencija

6. Lugano II konvencijos 5 skirsnis „Jurisdikcija, susijusi su individualiomis darbo sutartimis“ apima, be kita ko, 18 ir 20 straipsnius.

7. Šios konvencijos 18 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „[b]ylose, susijusiose su individualiomis darbo sutartimis, jurisdikcija nustatoma vadovaujantis šiuo skirsniu, nepažeidžiant 4 straipsnio ir 5 straipsnio 5 punkto“.

8. Minėtos konvencijos 20 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „[d]arbdavys bylą gali iškelti tik šios konvencijos privalančios laikytis valstybės, kurioje yra darbuotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose“.

III. Pagrindinė byla, prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

9. *Arcadia* grupę sudaro visų pirma bendrovės *Arcadia London*, *Arcadia Switzerland* ir *Arcadia Singapore*. 100 % šios grupės akcijų priklauso bendrovei *Farahead Holdings Ltd* (toliau – *Farahead*). Tuo metu, kai klostėsi faktinės aplinkybės pagrindinėje byloje, Peter Bosworth ir Colin Hurley (toliau kartu – atsakovai pagrindinėje byloje), dabar gyvenantys Šveicarijoje, buvo atitinkamai minėtos grupės *chief executive officer* (CEO) ir *chief financial officer* (CFO). Taip pat jie buvo trijų aptariamų *Arcadia* bendrovių vadovai. Be to, kiekvienas iš jų su viena iš šių bendrovių buvo sudaręs darbo sutartį, kurią parengė jie patys arba už kurios parengimą jie buvo atsakingi.

10. 2015 m. vasario 12 d. trys minėtos *Arcadia* bendrovės ir *Farahead* (toliau kartu – *Arcadia*) kreipėsi į *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court)* (Aukštasis Teisingumo Teismas (Anglija ir Velsas), Karalienės suolo skyrius (komercinių bylų kolegija), Jungtinė Karalystė) ir pareiškė ieškinius keliems asmenims, įskaitant atsakovus pagrindinėje byloje. Šiais ieškiniais prašoma priteisti žalos atlyginimą – šią žalą grupė patyrė dėl nesąžiningų sandorių, į kuriuos buvo įtrauktos *Arcadia* bendrovės ir kurie buvo vykdomi nuo 2007 m. balandžio mėn. iki 2013 m. gegužės mėn.

11. *Arcadia* teigimu, atsakovai pagrindinėje byloje yra pagrindiniai šio sukčiavimo organizatoriai ir naudos gavėjai. Būdami grupės CEO ir CFO, jie susitarė su kitais asmenimis, kuriems buvo pareikšti ieškiniai, siekdami nukreipti didžiąją dalį pelno, gauto iš ginčijamų sandorių, ir nuslėpė šiuos sandorius nuo *Farahead*. Savo ruožtu suinteresuotieji asmenys griežtai neigia šiuos kaltinimus.

12. Savo pradiniame ieškinyje *Arcadia* teigė, kad tariamus atsakovų pagrindinėje byloje pažeidimus sudarė, pirma, deliktas (*tort*) dėl slapto susitarimo panaudojant neteisėtas priemones (*unlawful means conspiracy*), antra, deliktas dėl fiduciarinių lojalumo ir sąžiningumo pareigų pažeidimo (*breach of fiduciary duty*) ir, trečia, aiškiai nustatytų arba numanomų sutartinių prievolių, kylančių iš jų darbo sutarčių, pažeidimas (*breach of express and/or implied contractual duties*).

13. 2015 m. kovo 9 d. suinteresuotieji asmenys pareiškė prieštaravimą dėl jurisdikcijos ir nurodė, kad pagal Lugano II konvenciją Anglijos ir Velso teismai neturi jurisdikcijos nagrinėti *Arcadia* ieškinių šiems asmenims. Iš esmės šie ieškiniai laikytini „susijusia[iais] su individualiomis darbo sutartimis“ ir todėl patenka į 5 skirsnio taikymo sritį. Taigi, tik minėtų asmenų gyvenamosios vietos valstybės teismai, t. y. Šveicarijos teismai, turi jurisdikciją šiuo klausimu.

14. Tuomet ieškovės pagrindinėje byloje pakeitė savo ieškinį. Jos atsisakė remtis prievolių, kylančių iš atsakovų pagrindinėje byloje darbo sutarčių, pažeidimu ir panaikino visas nuorodas į šių prievolių pažeidimą kaip į neteisėtą priemonę, panaudotą sudarant slaptą susitarimą.

15. 2015 m. balandžio 1 d. sprendimu *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court)* (Aukštasis Teisingumo Teismas (Anglija ir Velsas), Karalienės suolo skyrius (komercinių bylų kolegija) nusprendė, kad Anglijos ir Velso teismai turi jurisdikciją nagrinėti *Arcadia* ieškinius tiek, kiek jie yra susiję su deliktine atsakomybe už slaptą susitarimą panaudojant neteisėtas priemones (*unlawful means conspiracy*). Be to, jis nusprendė, kad šie teismai taip pat turi jurisdikciją nagrinėti šiuos ieškinius tiek, kiek jie yra grindžiami deliktine atsakomybe už fiduciarinių lojalumo ir sąžiningumo pareigų pažeidimą (*breach of fiduciary duty*), tačiau jie neturi jurisdikcijos nagrinėti ieškinių, kuriuos šiuo pagrindu pareiškė *Arcadia London* ir *Arcadia Singapore* dėl faktinių aplinkybių, buvusių tuo metu, kai kiekviena iš šių bendrovių buvo sudariusi darbo sutartį su P. Bosworth arba C. Hurley. Iš esmės, šiuo aspektu (ir tik šiuo aspektu) *Arcadia* ieškiniai laikytini „susijusia[is] su individualia darbo sutartimi“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnio nuostatas.

16. Dėl šio sprendimo atsakovai pagrindinėje byloje padavė apeliacinį skundą *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius), Jungtinė Karalystė). Šis apeliacinis skundas buvo atmestas 2016 m. rugpjūčio 19 d. sprendimu. Tačiau *Supreme Court of the United Kingdom* (Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas) suinteresuotiesiems asmenims leido paduoti skundą.

17. Šiomis aplinkybėmis pastarasis teismas nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Kokie yra tinkami kriterijai, pagal kuriuos būtų galima nustatyti, ar darbdavio darbuotojui arba buvusiam darbuotojui (toliau – darbuotojas) pareikštas ieškinys yra „byla, susijusi“ su individualia darbo sutartimi, kaip tai suprantama pagal [Lugano II konvencijos] II antraštinės dalies 5 skirsnį (18–21 straipsniai)?

   a) Ar tam, kad darbdavio skundžiamas veiksmas taip pat *galėtų* būti skundžiamas kaip darbuotojo individualios darbo sutarties pažeidimas, pakanka, kad darbdavio darbuotojui pareikštam ieškiniui taikomi [Lugano II konvencijos] 18–21 straipsniai, net jeigu darbdavio faktiškai pareikštas ieškinys nėra grindžiamas tos sutarties pažeidimu, juo nėra skundžiamas toks pažeidimas ir nėra tvirtinama, jog toks pažeidimas padarytas, bet jis, pavyzdžiui, pareiškiamas dėl vieno ar kelių skirtingų pagrindų, [nagrinėjamų pagrindinėje byloje]?

   b) Ir ar tinkamas kriterijus yra tai, kad darbdavio darbuotojui pareikštam ieškiniui 18–21 straipsniai taikomi tik jeigu pareiga, dėl kurios faktiškai pareikštas ieškinys, yra darbo sutartyje įtvirtinta pareiga? Jeigu tai tinkamas kriterijus, ar tai reiškia, kad ieškiniui, pareikštam tik dėl pareigos, kuri kyla ne pagal darbo sutartį (ir kuri, jei tai svarbu, nėra pareiga, kurią darbuotojas „laisva valia“ sutiko atlikti), 5 skirsnis netaikomas?

c) Jeigu nė vienas iš pirmiau išvardytų kriterijų nėra tinkamas, koks kriterijus yra tinkamas?

2. Jeigu įmonė ir fizinis asmuo sudaro „sutartį“ (kaip tai suprantama pagal [Lugano II konvencijos] 5 straipsnio 1 dalį), kiek yra būtina, kad šią įmonę ir šį fizinį asmenį sietų pavaldumo santykiai, kad [šios konvencijos II antraštinės dalies] 5 skirsnio tikslais ta sutartis būtų laikoma „individualia darbo sutartimi“? Ar tokie santykiai gali egzistuoti, jeigu asmuo gali nustatyti (ir nustato) savo sutarties su įmone sąlygas ir autonomiškai kontroliuoja kasdienę įmonės veiklą ir savo pareigų ėjimą, bet įmonės akcininkas (-ai) įgaliotas (-i) reikalauti, kad tie santykiai būtų nutraukti?

3. Jeigu [Lugano II konvencijos] II antraštinės dalies 5 skirsnis taikomas tik ieškiniams, kuriems, be 5 skirsnio, taikoma šios konvencijos 5 straipsnio 1 dalis, kokie yra tinkami kriterijai, pagal kuriuos būtų galima nustatyti, ar ieškiniui taikoma minėta 5 straipsnio 1 dalis?

   a) Ar tai, kad skundžiamas veiksmas galėtų būti skundžiamas kaip sutarties pažeidimas, yra tinkamas kriterijus nustatyti, ar ieškiniui taikoma [ši] 5 straipsnio 1 dalis, net jeigu darbdavio faktiškai pareikštas ieškinys nėra grindžiamas tos sutarties pažeidimu, juo nėra skundžiamas toks pažeidimas ir nėra tvirtinama, kad toks pažeidimas padarytas?

   b) Ir ar tinkamas kriterijus yra tai, kad ieškiniui [minėta] 5 straipsnio 1 dalis taikoma tik jeigu pareiga, dėl kurios jis faktiškai pareikštas, yra sutartinė pareiga? Jeigu tai tinkamas kriterijus, ar tai reiškia, kad ieškiniui, pareikštam tik dėl pareigos, kuri kyla ne pagal sutartį (ir kuri, jei tai svarbu, nėra pareiga, kurią atsakovas „laisva valia“ sutiko vykdyti), 5 straipsnio 1 dalis netaikoma?

   c) Jeigu nė vienas iš pirmiau išvardytų kriterijų nėra tinkamas, koks kriterijus yra tinkamas?

4. Tokiomis aplinkybėmis, kai:

   a) įmonės A ir B yra įmonių grupės dalis;

   b) atsakovas X *de facto* eina tos įmonių grupės generalinio direktoriaus pareigas (kaip P. Bosworth atliko *Arcadia Group* <…>); X įdarbintas vienoje grupės įmonėje, įmonėje A (ir atitinkamai yra įmonės A darbuotojas) (kaip kartais buvo P. Bosworth <…>), ir pagal nacionalinę teisę nėra įdarbintas įmonėje B;

   c) įmonė A pareiškia X ieškinius ir tiems ieškiniams taikomi [Lugano II konvencijos] 18–21 straipsniai ir

   d) kita grupės įmonė, įmonė B, taip pat pareiškia X ieškinius dėl panašaus veiksmo, dėl kurio ieškinius X pareiškė įmonė A;

   kokie yra tinkami kriterijai, pagal kuriuos būtų galima nustatyti, ar įmonės B ieškiniui taikomas [Lugano II konvencijos] 5 skirsnis? Pirmiausia:

   – ar atsakymą lemia tai, ar X ir įmonę B siejo „individuali darbo sutartis“, kaip tai suprantama pagal [Lugano II konvencijos II antraštinės dalies] 5 skirsnį, ir, jei taip, koks yra tinkamas kriterijus, pagal kurį būtų galima nustatyti, ar tokia sutartis buvo;

– ar [Lugano II konvencijos] II antraštinės dalies 5 skirsnio tikslais įmonę B reikėtų laikyti X darbdave ir (arba) ar įmonės B ieškiniams X [(žr. ketvirtojo klausimo d punktą)] [Lugano II konvencijos] 18–21 straipsniai taikomi taip pat, kaip jie taikomi įmonės A ieškiniams X? Pirmiausia:

a) ar įmonės B ieškiniui [Lugano II konvencijos] 18 straipsnis taikomas tik jeigu pareiga, dėl kurios jis faktiškai pareikštas, yra įmonės B ir X darbo sutartyje įtvirtinta pareiga;

b) ir ar ieškiniui taikomas [Lugano II konvencijos] 18 straipsnis, jeigu ieškiniu skundžiamas veiksmas būtų įmonės A ir X darbo sutartyje įtvirtintos pareigos pažeidimas?

– Jeigu nė vienas iš pirmiau išvardytų kriterijų nėra tinkamas, koks kriterijus yra tinkamas?“

18. 2017 m. spalio 20 d. Teisingumo Teismo kanceliarija gavo nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą. Atsakovai pagrindinėje byloje, *Arcadia*, Šveicarijos Konfederacija ir Europos Komisija pateikė Teisingumo Teismui rašytines pastabas. Toms pačioms šalims, išskyrus Šveicarijos Konfederaciją, buvo atstovaujama 2018 m. rugsėjo 13 d. įvykusiame posėdyje.

IV. Analizė

A. Pirminės pastabos

19. Lugano II konvencija – tai tarptautinė sutartis, siejanti Sąjungą su Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) valstybėmis narėmis ir Šveicarijos Konfederacija. Teisingumo Teismui retai pateikiami klausimai dėl jos aiškinimo. Tai yra Reglamentui (EB) Nr. 44/2001[3] lygiagreti priemonė, kuria siekiama to paties tikslo ir kurioje numatytos tokios pat jurisdikcijos taisyklės, kaip ir šiame reglamente. Todėl gausi Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusi su minėtu reglamentu, gali būti taikoma tapačioms šios konvencijos nuostatoms[4].

20. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimų teisinis kontekstas išdėstytas toliau. *Arcadia* mano, kad pagal Lugano II konvencijos 6 straipsnio 1 punktą Anglijos teismai turi jurisdikciją nagrinėti jos ieškinius, pareikštus atsakovams pagrindinėje byloje. Iš esmės šie ieškiniai yra glaudžiai susiję su panašiais ieškiniais, pareikštais trims kitiems asmenims, gyvenantiems Anglijoje ir Velse[5].

21. Vis dėlto suinteresuotieji asmenys ginčija šių teismų jurisdikciją. Jie teigia, kad šie ieškiniai yra „susij[ę] su individualiomis darbo sutartimis“ ir todėl patenka į 5 skirsnio taikymo sritį.

3 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 12, 2001, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42, klaidų ištaisymas OL L 290, 2014, p. 11, toliau – reglamentas „Briuselis I“). Šis reglamentas pakeitė 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselyje pasirašytą Konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (OL L 299, 1972, p. 32, toliau – Briuselio konvencija). Pats Reglamentas Nr. 44/2001 neseniai buvo pakeistas 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012, p. 1).

4 Be to, aiškinant minėtą konvenciją reikia atsižvelgti į nacionalinius sprendimus dėl šių teisės aktų. Žr. 2 protokolo dėl vienodo [Lugano II] konvencijos aiškinimo ir nuolatinio komiteto (OL L 339, 2007, p. 27) 1 straipsnį, taip pat 2009 m. balandžio 2 d. Sprendimą *Gambazzi* (C-394/07, EU:C:2009:219, 36 punktas) ir 2017 m. gruodžio 20 d. Sprendimą *Schlömp* (C-467/16, EU:C:2017:993, 46–51 punktai).

5 Pagal šią nuostatą byla asmeniui gali būti iškelta, jei yra keli atsakovai, „teismuose pagal bet kurio iš jų nuolatinę gyvenamąją vietą, jeigu reikalavimai yra taip glaudžiai susiję, kad tikslinga juos nagrinėti ir spręsti visus iš karto, siekiant išvengti atskirų teismo procesų metu priimtų sprendimų nesuderinamumo“.

22. Šiuo klausimu primintina, kad Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog teismų jurisdikcija tokiose bylose reglamentuojama pagal 5 skirsnio nuostatas. Pagal šios konvencijos 20 straipsnio 1 dalį „darbdavio“ ieškinys „darbuotojui“ turi būti pareikštas darbuotojo gyvenamosios vietos valstybės teismuose. Be to, Teisingumo Teismo teigimu, šio skirsnio nuostatos yra išsamios [6]. Taigi, jeigu būtų taikomas minėtas skirsnis, *Arcadia* negalėtų remtis minėtos konvencijos 6 straipsnio 1 punktu.

23. Iš esmės 5 skirsnio tikslas, be kita ko [7], – *apsaugoti darbuotoją*, kuris laikomas silpnesne sutarties šalimi, ir numatyti jurisdikcijos taisykles, labiau atitinkančias jo interesus [8]. Šiuo tikslu šiame skirsnyje darbdaviui nesuteikta jokios galimybės pasirinkti, kuriame teisme pareikšti savo ieškinį, o darbuotojui suteikiamas pranašumas, nes iš principo ieškinys jam gali būti pareikštas tik teismuose, kurie laikomi labiausiai su juo susijusiais.

24. Prieštaravimo dėl jurisdikcijos, kurį pareiškė atsakovai pagrindinėje byloje, pasekmės priklauso nuo 5 skirsnio taikymo srities ribų. Šiuo klausimu primenu, kad Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalyje kalbama apie ieškinius „bylose, susijusiose su individualiomis darbo sutartimis“. Iš šių žodžių išplaukia dvi sąlygos: pirma, tarp šalių turi būti „sutartis“; antra, ieškinys turi būti tam tikru būdu susijęs su šia „sutartimi“.

25. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo antrasis ir ketvirtasis klausimai iš esmės yra susiję su pirmąja iš šių sąlygų, o pirmasis ir trečiasis – su antrąja. Išnagrinėsiu sąvokos „individuali darbo sutartis“ aiškinimą (B), paskui – problemą, susijusią su tuo, koks ryšys turi būti tarp ieškinio ir „sutarties“ (C), ir grįšiu prie sąvokos „darbdavys“, kaip ji suprantama pagal 5 skirsnį (D).

B. Dėl sąvokos „individuali darbo sutartis“ (antrasis klausimas)

26. Užduodamas savo antrąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar tokios sutartys, kaip sudarytos tarp atsakovų pagrindinėje byloje ir tam tikrų *Arcadia* grupės bendrovių, gali būti kvalifikuojamos kaip „individualios darbo sutartys“ pagal 5 skirsnio nuostatas. Šis teismas nori sužinoti, kiek, siekiant taikyti šį vertinimą, yra būtina, kad asmenį ir bendrovę, kuri naudojasi jo paslaugomis, sietų pavaldumo ryšys. Jis klausia, ar toks ryšys gali egzistuoti, jei asmuo sprendžia dėl savo sutarties sąlygų ir visiškai autonomiškai vadovauja bendrovės kasdienei veiklai ir vykdo visapusišką šios veiklos ir savo pareigų vykdymo kontrolę, bet šios bendrovės akcininkai yra įgalioti nutraukti sutartį. Be to, tas teismas nori sužinoti, kokiomis sąlygomis šio skirsnio taikymo tikslais gali būti padaryta išvada dėl tokių „sutarčių“ buvimo tarp atsakovų pagrindinėje byloje ir *Arcadia* bendrovių, su kuriomis šie atsakovai nebuvo formaliai sudarę sutarties [9].

6 Žr. 2008 m. gegužės 22 d. Sprendimą *Glaxosmithkline ir Laboratoires Glaxosmithkline* (C-462/06, EU:C:2008:299, 19 ir 20 punktai), 2017 m. rugsėjo 14 d. Sprendimą *Nogueira ir kt.* (C-168/16 ir C-169/16, EU:C:2017:688, 51 punktas) ir 2018 m. birželio 21 d. Sprendimą *Petronas Lubricants Italy* (C-1/17, EU:C:2018:478, 25 punktas).

7 Apskritai, Lugano II konvencijoje ir reglamente „Briuselis I“ numatytomis jurisdikcijos taisyklėmis siekiama tikslo užtikrinti teisinį saugumą. Todėl šios taisyklės turi būti labai nuspėjamos: ieškovas turi turėti galimybę lengvai nustatyti teismus, kuriuose jis gali pareikšti savo ieškinį, o atsakovas turi turėti galimybę pagrįstai numatyti, kokiuose teismuose jam gali būti iškelta byla. Be to, šiomis taisyklėmis siekiama užtikrinti gerą teisingumo vykdymą. Žr. 2002 m. vasario 19 d. Sprendimą *Besix* (C-256/00, EU:C:2002:99, 26 punktas) ir 2003 m. balandžio 10 d. Sprendimą *Pugliese* (C-437/00, EU:C:2003:219, 16 punktas).

8 Žr. reglamento „Briuselis I“ 13 konstatuojamąją dalį, 2012 m. liepos 19 d. Sprendimą *Mahamdia* (C-154/11, EU:C:2012:491, 44 punktas) ir 2018 m. birželio 21 d. Sprendimą *Petronas Lubricants Italy* (C-1/17, EU:C:2018:478, 23 punktas).

9 Šį antrąjį aspektą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo užduodamas savo ketvirtąjį klausimą. Vis dėlto, manau, naudinga jį nagrinėti jau dabar.

1. Dėl priimtinumo

27. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, *Arcadia* žemesnės instancijos nacionaliniuose teismuose neginčijo to, kad atsakovai pagrindinėje byloje turėjo darbuotojo statusą kiekvienoje iš bendrovių, su kuriomis jie buvo formaliai sudarę darbo sutartis. Taigi, suinteresuotųjų asmenų teigimu, Teisingumo Teismo atsakymas į šį klausimą nėra būtinas sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

28. Nepritariu šiam požiūriui. Teisingumo Teismui ir nacionaliniams teismams bendradarbiaujant, kaip numatyta SESV 267 straipsnyje, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, turi įvertinti, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir nustatyti Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą [10].

29. Galiausiai, man atrodo, pirma, jog šio ginčijimo nebuvimas paaiškinamas tuo, kad *Arcadia* iš pradžių manė, jog darbo sutarties, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, buvimas savaime reiškia, jog ji vertinama kaip „individuali darbo sutartis“ pagal 5 skirsnio nuostatas. Tačiau nuo to laiko grupė pakeitė nuomonę ir visiškai nepritaria šiam vertinimui. Antra, visose nacionalinio proceso stadijose šalys ginčijosi dėl klausimo, ar buvo tokios „sutartys“ tarp atsakovų pagrindinėje byloje ir grupės bendrovių, su kuriomis jie nebuvo formaliai sudarę sutarties [11]. Taigi akivaizdu, kad Teisingumo Teismo atsakymas yra reikalingas.

2. Dėl esmės

30. Primintina, kad klostantis ginčijamoms faktinėms aplinkybėms atsakovai pagrindinėje byloje *Arcadia* grupėje vykdė *bendrovės vadovų* pareigas, kaip tai suprantama pagal bendrovių teisę. Konkrečiau kalbant, P. Bosworth buvo faktinis grupės *chief executive officer* (CEO) [12], o C. Hurley buvo faktinis grupės *chief financial officer* (CFO). Be to, suinteresuotieji asmenys teisiškai ir (arba) faktiškai [13] buvo *Arcadia London*, *Arcadia Switzerland* ir *Arcadia Singapore* vadovai.

31. Be to, kiekvienas iš atsakovų pagrindinėje byloje buvo sudaręs darbo sutartį, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę [14], su konkrečia *Arcadia* grupės bendrove. Tačiau atitinkamais laikotarpiais tai buvo skirtingos *Arcadia* bendrovės ir atsakovai pagrindinėje byloje buvo įdarbinti, be kita ko, *Arcadia London* ir *Arcadia Singapore*, bet nebuvo įdarbinti *Arcadia Switzerland*. Šiose įvairiose sutartyse buvo numatyta, kad suinteresuotieji asmenys turėjo vykdyti konkrečias vadovavimo pareigas tik bendrovėje, kurioje jie buvo įdarbinti. Vienintelis atlyginimas, kurį jie gaudavo iš grupės, buvo šiose sutartyse numatytas atlyginimas ir jį mokėdavo bendrovė darbdavė už konkrečias pareigas.

32. Šiomis aplinkybėmis visų pirma turi būti iškeltas klausimas, ar taikant Lugano II konvencijoje numatytas jurisdikcijos taisykles turi būti *a priori* skirtingai vertinami santykiai, buvę tarp atsakovų pagrindinėje byloje ir *Arcadia* grupės bendrovių, su kuriomis jie buvo formaliai sudarę sutartį, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, ir santykiai, buvę tarp jų ir kitų šios grupės bendrovių. Nesu tuo įsitikinęs dėl dviejų priežasčių.

10 Be kita ko, žr. 2013 m. kovo 14 d. Sprendimą *Allianz Hungária Biztosító ir kt.* (C-32/11, EU:C:2013:160, 19 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

11 Žr. *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius), 2016 m. rugpjūčio 19 d., *Peter Miles Bosworth ir Colin Hurley prieš Arcadia Petroleum Ltd ir kt.*, (2016) EWCA Civ 818, 90 ir 91 punktai.

12 Faktinis vadovas – tai asmuo, kuris nėra formaliai paskirtas bendrovės vadovu, bet faktiškai vykdo šias pareigas.

13 P. Bosworth tam tikram laikotarpiui buvo paskirtas *Arcadia Singapore* administratoriumi, C. Hurley, savo ruožtu, buvo paskirtas *Arcadia London*, o paskui *Arcadia Singapore* administratoriumi. Nepaisant šių paskyrimų, visą laikotarpį, kurį apima faktinės aplinkybės pagrindinėje byloje, suinteresuotieji asmenys faktiškai vykdė savo pareigas visų nagrinėjamų *Arcadia* bendrovių atžvilgiu.

14 Iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškiai nematyti, ar šis kvalifikavimas atliekamas remiantis *lex causæ*, ar remiantis *lex fori*.

33. Pirma, sąvoka „individuali darbo sutartis“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalį, turi būti aiškinama ne remiantis *lex causæ* ar *lex fori*, o savarankiškai, kad būtų užtikrintas vienodas šioje konvencijoje numatytų jurisdikcijos taisyklių taikymas visose valstybėse, kurios yra saistomos minėtos konvencijos [15].

34. Dėl šios savarankiškos apibrėžties iš Sprendimo *Holterman* matyti, kad tokia „individuali darbo sutartis“ yra tuomet, kai asmuo tam tikrą laiką kito asmens naudai ir jo vadovaujamas teikia paslaugas, už kurias gauna atlyginimą [16]. Taigi, tokia „sutartis“ yra tuomet, kai faktiškai yra *darbo santykių* požymiai – paslaugos, atlyginimas ir pavaldumas. Kaip teigia atsakovai pagrindinėje byloje, Šveicarijos Konfederacija ir Komisija, tokia „sutartis“ tarp dviejų asmenų gali egzistuoti, net jei nebuvo sudaryta jokios sutarties, kaip tai suprantama pagal taikytiną materialinę teisę, ir jei darbo santykiai yra išimtinai faktinio pobūdžio [17].

35. Patikslinu, kad šis aiškinimas atitinka 5 skirsnio tekstą, nes sąvoka „individuali darbo sutartis“ nereiškia formalaus sutarties sudarymo, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę. Galiausiai, šios sąvokos vartojimas teisės aktuose, kurie saisto valstybes nares ir (arba) Sąjungą tarptautinės privatinės teisės srityje, kyla iš Konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktos pasirašyti Romoje 1980 m. birželio 19 d. [18] Priimant šią konvenciją buvo pasirinkta minėta sąvoka, o ne pirminiame minėtos konvencijos projekte pasiūlyta sąvoka „darbo santykis“ iš esmės dėl to, kad pastaroji nebuvo vartojama tam tikrose nacionalinės teisės sistemose [19]. Taigi, taikant 5 skirsnį būtų klaidinga priešinti „sutartį“ ir „santykį“ [20].

36. Todėl tai, kad tarp atsakovų pagrindinėje byloje ir tam tikros *Arcadia* bendrovės nebuvo sudaryta formali sutartis, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, nereiškia, kad taikant 5 skirsnio nuostatas „sutarties“ buvimas neturėtų būti konstatuotas remiantis faktinėmis aplinkybėmis. Ir, atvirkščiai, suinteresuotųjų asmenų ir kitų grupės bendrovių sudarytos sutartys nebūtinai turi būti laikomos „individualiomis darbo sutartimis“, kaip tai suprantama pagal šį skirsnį.

37. Antra, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad, nepaisant nagrinėjamų sutarčių nuostatų, įvairios pareigos, į kurias buvo paskirti atsakovai pagrindinėje byloje kaip vienos arba kitos *Arcadia* bendrovės darbuotojai, ir jų perkėlimas į kitas pareigas grupės viduje faktiškai nepakeitė šių asmenų funkcijų šioje grupėje pobūdžio ir neturėjo įtakos atitinkamam jų kaip CEO ir

15 Žr. 2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *Holterman Ferho Exploitatie ir kt.* (C-47/14 EU:C:2015:574, 35–37 punktai, toliau – Sprendimas *Holterman*).

16 Žr. Sprendimo *Holterman* 39–45 ir 49 punktus. Pirmuose dviejuose punktuose Teisingumo Teismas taip pat rėmėsi tuo, kad tarp darbuotojo ir darbdavio yra ilgalaikis ryšys, kuriuo darbuotojas susiejamas su tam tikra darbdavio organizacine veiklos sistema. Tačiau tai, kad Teisingumo Teismas nepakartojo šios aplinkybės minėto sprendimo 49 punkte ir rezoliucinėje dalyje, manau, parodo, jog jis laiko ją ne „individualios darbo sutarties“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnį, kvalifikavimo *sąlyga*, o tik šios rūšies sutarties *apibūdinimu*.

17 Pagal analogiją žr. Milano universiteto profesoriaus Mario Giuliano ir Paryžiaus I universiteto profesoriaus Paul Lagarde pranešimą apie Konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (OL C 282, 1980, p. 1), ypač p. 25. Taip pat žr. Baker Chiss, C., „Compétence judiciaire, reconnaissance et exécution des décisions en matière civile et commerciale – Compétence – Règles de compétences spéciales – Règles de compétence protectrices des parties faibles – Contrat de travail – Articles 20 à 23 du règlement (UE) nº 1215/2012“, *JurisClasseur Droit international*, Rink. 584-155, 2014 m. rugsėjo 15 d., § 29–38 ir 46; Merrett, L., *Employment Contracts in Private International Law*, Oxford University Press, 2011, p. 62–77, ir Grušić, U., *The European Private International Law of Employment*, Cambridge University Press, 2015, p. 78–83.

18 OL L 266, 1980, p. 1.

19 Žr. Grušić, U., minėtas veikalas, p. 61–62.

20 Galiausiai toks aiškinimas turi esminę reikšmę tam, kad būtų užtikrintas apsaugos tikslas, kurio siekiama 5 skirsniu. Sąvokos „individuali darbo sutartis“ aiškinimas pagal šį skirsnį turi būti pakankamai platus, kad apimtų visus darbuotojus, kuriems reikalinga apsauga, įskaitant ir tuos, kurių darbo santykiai yra „specifiniai“, be tikros sutarties, bet kurie taip pat yra priklausomi nuo jų darbdavio.

CFO vaidmeniui *visose Arcadia bendrovėse ir pačioje grupėje*. Iš esmės kiekvienas paskyrimas buvo visiškai formalaus pobūdžio. Minėtas sutartis parengė suinteresuotieji asmenys arba jos buvo parengtos pagal jų nurodymus ir šie asmenys *rinkosi* ne tik šių sutarčių sąlygas, bet ir tai, ar *sudaryti tokią sutartį su tam tikra, o ne kita bendrove*[21].

38. Taigi, toliau reikia nustatyti, ar santykiai, buvę tarp atsakovų pagrindinėje byloje kaip bendrovės vadovų ir *kiekvienos iš Arcadia bendrovių*, gali būti vertinami kaip kylantys iš „individualios darbo sutarties“ pagal 5 skirsnio nuostatas, nepriklausomai nuo to, ar tam tikru momentu tarp jų buvo sudaryta formali sutartis.

39. Sutikdamas vykdyti bendrovės vadovo pareigas asmuo laisva valia sutinka su atitinkamomis prievolėmis. Taip pat, patvirtindama tokius bendrovės įgaliojimus šiam asmeniui, bendrovė savo noru prisiima tam tikras prievoles šiam asmeniui. Visų pirma, bendrovės vadovo pareigos paprastai vykdomos už atlyginimą[22]. Taigi, tokiu atveju yra bendrovės ir vadovo *laisva valia prisiimtos prievolės*, priskirtinos „bylai dėl sutarties“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos ir reglamento „Briuselis I“ 5 straipsnio 1 punktą. Manau, kad taip yra ir tuomet, kai šis vadovas buvo formaliai paskirtas (vadovas *de jure*), ir tuomet, kai jis nebuvo formaliai paskirtas, bet elgiasi kaip toks vadovas (vadovas *de facto*)[23].

40. Vykdant „sutartines prievoles“, siejančias vadovą ir bendrovę, pirmasis antrajai teikia paslaugas už atlyginimą. Remiantis šios išvados 34 punkte pateiktais paaiškinimais, tik tuo atveju, kai vykdydamas savo pareigas vadovas yra pavaldus bendrovei, jų santykiai turi būti laikomi „individualia darbo sutartimi“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnį.

41. Šiuo klausimu Sprendime *Holterman* Teisingumo Teismas nusprendė, jog tam, kad 5 skirsnio taikymo tikslais būtų nustatyta, ar susiklostė pavaldumo ryšys, „kiekvienu atskiru atveju reikia atsižvelgti į visus šalių tarpusavio santykius apibūdinančius elementus ir aplinkybes“. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, jog vadovas, kuriam priklauso pakankama bendrovės kapitalo dalis, kad jis galėtų daryti ne „nereikšmingą“ įtaką asmenims, paprastai įgaliotiems duoti jam nurodymus ir prižiūrėti šių nurodymų vykdymą, negali būti pavaldus bendrovei[24].

42. Būtų klaidinga aiškinti šį samprotavimą *a contrario*, t. y. taip, kad bendrovės kapitalo dalies neturintis vadovas, kaip tai buvo atsakovų pagrindinėje byloje atveju, vien dėl šios aplinkybės yra pavaldus bendrovei. Nors Teisingumo Teismas tame sprendime nurodė, kokia aplinkybė visais atvejais paneigia pavaldumo buvimą, jis nėra pareiškęs nuomonės dėl aplinkybių, kurios laikytinos šio pavaldumo požymiais.

43. Dėl šių požymių galima pasiremti Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusia su sąvoka „darbuotojas“, kaip tai suprantama pagal SESV 45 straipsnį ir tam tikras derinimo direktyvas. Pagal šią jurisprudenciją pavaldumo ryšiui būdinga tai, kad darbuotojui vadovauja kitas asmuo, kuris nurodo ne tik darbuotojo atliktinas užduotis, bet ir tai, kaip jos turi būti atliktos, ir kurio nurodymų ir vidaus

21 Be to, nacionaliniuose teismuose *Arcadia* teigė, kad atsakovų pasirinkimą dėl formalaus įdarbinimo *Arcadia London* arba *Arcadia Singapore*, o ne *Arcadia Switzerland* paprasčiausiai nulėmė tai, kad Šveicarijoje jiems buvo taikoma apmokestinimo tvarka, pagal kurią draudžiamas darbas už atlygį šioje valstybėje. Žr. *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius), 2016 m. rugpjūčio 19 d., *Peter Miles Bosworth ir Colin Hurley prieš Arcadia Petroleum Ltd ir kt.*, (2016) EWCA Civ 818, 71 punktas.

22 Taip ir buvo nagrinėjamu atveju. Manau, neturi reikšmės aplinkybė, kad atlyginimą atsakovams pagrindinėje byloje mokėjo tik tam tikros *Arcadia* grupės bendrovės. Nesvarbu, kokia forma mokamas atlyginimas ir kokia tvarka vyksta jo mokėjimas. Pagal analogiją žr. 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Corman-Collins* (C-9/12, EU:C:2013:860, 39 ir 40 punktai).

23 Žr. Sprendimo *Holterman* 53 ir 54 punktus. Taip pat dėl sąvokos „byla dėl sutarties“, kaip tai suprantama pagal reglamento „Briuselis I“ 5 straipsnio 1 punktą, žr. 1992 m. birželio 17 d. Sprendimą *Handte* (C-26/91, EU:C:1992:268, 15 punktas) ir 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimą *Tacconi* (C-334/00, EU:C:2002:499, 23 punktas).

24 Žr. Sprendimo *Holterman* 46 ir 47 punktus.

taisyklių darbuotojas turi laikytis. Siekiant nustatyti tokio pavaldumo ryšio buvimą, reikia atsižvelgti į tai, ar darbuotojas gali nepriklausomai ir lanksčiai pasirinkti darbo laiką, vietą ir jam patikėtų užduočių vykdymo sąlygas, ir (arba) į tai, ar darbdavys prižiūri ir kontroliuoja, kaip darbuotojas vykdo savo pareigas [25].

44. Iš šios jurisprudencijos, kaip teigia *Arcadia* grupė ir Šveicarijos Konfederacija, matyti, kad bendrovės vadovas yra pavaldus bendrovei tik tuo atveju, jei jam faktiškai nurodymus duoda kitas asmuo, kiek tai susiję su šio vadovo pareigų vykdymu ir šio vykdymo tvarka. Tokių nurodymų buvimas vertinamas atsižvelgiant į atitinkamų pareigų pobūdį, jų vykdymo aplinkybes, suinteresuotojo asmens įgaliojimų apimtį ir faktiškai atliekamą šio asmens kontrolę [26].

45. Taigi, darytina prielaida, jog bendrovės vadovai, kaip antai atsakovai pagrindinėje byloje, kurie, remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo paaiškinimais, turėdami CEO ir CFO statusą turi *plačiausius įgaliojimus valdyti bendrovę ir veikti jos vardu ir jos naudai* ir *visiškai autonomiškai* vadovauja bendrovės kasdienei veiklai ir vykdo *visapusišką* šios veiklos ir savo pareigų vykdymo *kontrolę* – nagrinėjamu atveju tokios situacijos buvimą parodo tai, kad suinteresuotųjų asmenų viena po kitos sudarytos darbo sutartys buvo parengtos jų pačių arba jie buvo atsakingi už šį parengimą ir kad jie rinkosi šių sutarčių sąlygas ir formalų darbdavį, – nėra pavaldūs bendrovei eidami šias pareigas.

46. Pirmiausia, priešingai, nei teigia atsakovai pagrindinėje byloje, pavaldumas neturi būti tapatinamas su bendrais nurodymais, kuriuos vadovas gauna iš akcininkų dėl bendrovės veiklos krypties. Šie bendri nurodymai *nėra susiję su pačių vadovo pareigų vykdymu arba su tuo, kaip jis jas organizuoja*. Bendrovės vadovas yra įgaliotas veikti bendrovės naudai ir todėl gali gauti pagrįstus nurodymus, susijusius su jam pavestais uždaviniais. Dėl tų pačių priežasčių pažymėtina, kad įstatyme numatyti akcininkų kontrolės mechanizmai savaime nereiškia pavaldumo ryšio buvimo. Bet koks įgaliotinis turi pateikti tam tikras ataskaitas savo įgaliotojui. Be to, vien aplinkybės, kad tie patys akcininkai gali atšaukti šį vadovą iš pareigų, nepakanka šiam ryšiui apibūdinti. Tai, kad akcininkai turi tokius įgaliojimus atšaukti vadovą, nereiškia, kad jie gali kištis į tai, kokiu būdu vadovaujama bendrovei. Šiuo atveju taip pat pažymėtina, kad bet kokio įgaliojimo atveju įgaliotojas gali vienašališkai nutraukti santykius su jo įgaliotiniu, tačiau pati ši aplinkybė nerodo pavaldumo.

47. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad šioje byloje tarp atsakovų pagrindinėje byloje ir kiekvienos iš *Arcadia* bendrovių iš tikrųjų buvo tarpusavio „sutartinės prievolės“, kurioms taikytinas Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punktas. Šios prievolės tam tikrais atvejais buvo formaliai įtvirtintos sutartyse, o kitais atvejais – ne. Kad ir kaip būtų, minėtos prievolės negali būti laikomos „individualiomis darbo sutartimis“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnio nuostatas.

48. Priešingai, nei teigia atsakovai pagrindinėje byloje, šio aiškinimo nepaneigia sprendimai *Danosa* [27] ir *Balkaya* [28]. Šiuo klausimu primintina, kad pirmajame sprendime Teisingumo Teismas dėl Direktyvos 92/85/EEB [29] nusprendė, jog nors „negali būti atmesta“, kad bendrovių vadovams, „atsižvelgiant į jiems patikėtas specifines funkcijas ir aplinkybes, kuriomis šios funkcijos vykdomos, ir jų pobūdį“, gali būti netaikoma sąvoka „darbuotojas“, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, vis dėlto bendrovės vadovas yra pavaldus bendrovei, jei, pirma, jis yra neatsiejama šios bendrovės dalis, antra,

25 Žr. 1986 m. liepos 3 d. Sprendimą *Lawrie-Blum* (66/85, EU:C:1986:284, 18 punktas), 2004 m. sausio 13 d. Sprendimą *Allonby* (C-256/01, EU:C:2004:18, 72 punktas), 2014 m. gruodžio 4 d. Sprendimą *FNV Kunsten Informatie en Media* (C-413/13, EU:C:2014:2411, 36 ir 37 punktai) ir 2018 m. lapkričio 20 d. Sprendimą *Sindicatul Familia Constanța ir kt.* (C-147/17, EU:C:2018:926, 45 punktas).

26 Pagal analogiją žr. 2010 m. lapkričio 11 d. Sprendimą *Danosa* (C-232/09, EU:C:2010:674, 47 punktas) ir šiuo klausimu generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą byloje *Holterman Ferho Exploitatie ir kt.* (C-47/14, EU:C:2015:309, 32 punktas).

27 2010 m. lapkričio 11 d. sprendimas (C-232/09, EU:C:2010:674).

28 2015 m. liepos 9 d. sprendimas (C-229/14, EU:C:2015:455).

29 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo (dešimtoji atskira direktyva, kaip numatyta Direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalyje) (OL L 348, 1992, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 110).

už savo valdymą turi atsiskaityti kitam bendrovės organui ir su juo bendradarbiauti ir trečia, visuotinis akcininkų susirinkimas gali jį atšaukti iš pareigų [30]. Sprendime *Balkaya* [31] Teisingumo Teismas taikė šį samprotavimą Direktyvai 98/59/EB [32] ir vadovaudamasis panašiais kriterijais pripažino bendrovės vadovą „darbuotoju“, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą.

49. Vis dėlto Teisingumo Teismo pateiktas sąvokos aiškinimas Sąjungos teisės reglamentuojamoje srityje negali būti automatiškai taikomas kitoje srityje [33]. Kaip nurodžiau, tai tėra vienas iš aiškinimo šaltinių. Sąvoka „individuali darbo sutartis“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnio nuostatas, turi būti aiškinama atsižvelgiant iš esmės į Lugano II konvencijos ir reglamento „Briuselis I“ struktūrą ir tikslus [34], taip pat į bendruosius principus, išplaukiančius iš nacionalinių teisės sistemų [35]. Taigi, ši ankstesnė jurisprudencija gali būti taikoma šiems teisės aktams tik su tam tikromis išlygomis. Be to, pažymiu, kad Sprendime *Holterman* Teisingumo Teismas netaikė *expressis verbis* šios jurisprudencijos, o tik rėmėsi ja tam tikrais aspektais.

50. Šiuo klausimu pažymiu, kad trys kriterijai, kuriuos Teisingumo Teismas taikė Sprendime *Danosa* [36] tam, kad pripažintų bendrovės vadovą „darbuotoju“, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 92/85, yra tenkinami daugeliu atvejų. Iš esmės, tam tikra apimtimi paprastai toks bendrovės vadovas: 1) yra bendrovės „dalis“, 2) turi atsiskaityti kitam bendrovės organui – valdybai, stebėtojų tarybai, visuotiniam akcininkų susirinkimui ir kt. – ir 3) toks organas gali jį atšaukti iš pareigų.

51. Taigi, nors sprendimuose *Danosa* [37] ir *Balkaya* [38] Teisingumo Teismas nusprendė išplėsti apsaugos nuo atleidimo iš darbo, suteiktos pagal Sąjungos derinimo direktyvas, taikymo sritį ir įtraukti į ją bendrovės vadovus, jei šių sprendimų logika būtų taikoma nustatant jurisdikcijos taisykles, numatytas Lugano II konvencijoje ir reglamente „Briuselis I“, didžioji dalis bylų tarp bendrovės ir jos vadovų būtų vertinama vadovaujantis sąvoka „individuali darbo sutartis“ ir todėl patektų į 5 skirsnio nuostatų taikymo sritį.

52. Šiuo klausimu turiu priminti, kad valstybių narių nacionalinėse sistemose santykiams tarp bendrovės ir jos vadovų taikoma ne darbo teisė, o *bendrovių teisė*. Bendrovės vadovas – tai vienas iš bendrovės organų. Bendrovės vadovo pareigos, iš jų kylantys įgaliojimai ir įpareigojimai numatyti bendrovės įstatuose ir jai taikytinose teisės aktų nuostatose. Tiesa, tam tikrose valstybėse narėse, įskaitant Jungtinę Karalystę, vadovas ir bendrovė gali apibrėžti tarpusavio teises ir pareigas sutartyje – tai gali būti sutartis dėl valdymo paslaugų, sutartis dėl įgaliojimų arba darbo sutartis [39]. Tačiau jų santykių esmė išlieka reglamentuojama pagal bendrovių teisę.

30 2010 m. lapkričio 11 d. Sprendimas *Danosa* (C-232/09, EU:C:2010:674, 48–51 punktai).

31 2015 m. liepos 9 d. sprendimas (C-229/14, EU:C:2015:455, 37–41 punktai).

32 1998 m. liepos 20 d. Tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su kolektyviniu atleidimu iš darbo, suderinimo (OL L 225, 1998, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 327).

33 Šiuo klausimu žr. 2009 m. balandžio 23 d. Sprendimą *Falco Privatstiftung ir Rabitsch* (C-533/07, EU:C:2009:257, 33–40 punktai) ir mano išvadą sujungtose bylose *Nogueira ir kt.* (C-168/16 ir C-169/16, EU:C:2017:312, 112 punktas).

34 Žr. generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą byloje *Holterman Ferho Exploitatie ir kt.* (C-47/14, EU:C:2015:309, 25 punktas).

35 Šiuo klausimu žr. 2013 m. spalio 3 d. Sprendimą *Schneider* (C-386/12, EU:C:2013:633, 18 punktas), 2013 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Corman-Collins* (C-9/12, EU:C:2013:860, 28 punktas) ir 2016 m. liepos 14 d. Sprendimą *Granarolo* (C-196/15, EU:C:2016:559, 23 punktas).

36 2010 m. lapkričio 11 d. sprendimas (C-232/09, EU:C:2010:674).

37 2010 m. lapkričio 11 d. sprendimas (C-232/09, EU:C:2010:674).

38 2015 m. liepos 9 d. sprendimas (C-229/14, EU:C:2015:455).

39 Žr. generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą byloje *Holterman Ferho Exploitatie ir kt.* (C-47/14, EU:C:2015:309, 28 išnaša). Žr. *Companies Act 2006* 10 dalies 5 skyriaus 227 straipsnį „Director's service contracts“. Kitose valstybėse narėse, be kita ko – Prancūzijoje, atvirkščiai, sutarties dėl vadovavimo bendrovei ir darbo sutarties sutaptis galima tik tuo atveju, jei vadovas vykdo techninio pobūdžio pareigas, kurios skiriasi nuo pareigų pagal tokią sutartį dėl vadovavimo. Atitinkamu atveju suinteresuotasis asmuo turi *dvejopą skirtingą statusą*: vadovo pareigoms taikoma bendrovių teisė, o darbuotojo pareigoms taikomos apsauginės darbo teisės normos ir vadovas gauna du atskirus atlyginimus. Žr. Bavozet, F., „Dirigeants salariés et assimilés. – Affiliation au régime des salariés. – Conditions de cumul d'un contrat de travail et d'un mandat social“, *JurisClasseur*, Rink. S-7510, 2018 m. vasario 7 d.

53. Visų pirma, ginčas dėl bendrovės vadovų atsakomybės bendrovei ir jos akcininkams, kuris yra šios bylos pagrindas, – tai ginčas, patenkantis į minėtos bendrovių teisės taikymo sritį, kuriai valstybių narių teisėje paprastai taikomos specialios nuostatos, reglamentuojančios šios atsakomybės sąlygas ir apimtį [40].

54. Tokia didelė neatitiktis tarp kvalifikavimo pagal nacionalinę teisę ir kvalifikavimo pagal Lugano II konvenciją ir reglamentą „Briuselis I“ nepalengvina šių teisės aktų taikymo ir nepadidina juose numatytų jurisdikcijos taisyklių nuspėjamumo. Be to, praktiniai nepatogumai, kurių kiltų, jei 5 skirsnis būtų visais atvejais taikomas bendrovės vadovams, didžiąja dalimi neatitiktų ginčo dėl šių vadovų atsakomybės specifikos ir gero teisingumo administravimo tikslo. Šioje srityje tai, kad įvairiems bendrovės vadovams kyla solidarioji atsakomybė už žalą, kurią jie padarė valdydami šią bendrovę, yra dažnas reiškinys [41]. Tačiau taikant 5 skirsnį ieškinys kiekvienam iš šių asmenų turėtų būti pareikštas atskirai jo gyvenamosios vietose teisme ir nebūtų galimybės sujungti šių bylų viename teisme.

55. Be to, primenu, kad reglamento „Briuselis I“ jurisdikcijos taisyklės ir plačiąja prasme – Lugano II konvencijos jurisdikcijos taisyklės turi būti aiškinamos taip, kad atitiktų teisės kolizijos taisykles, numatytas reglamente „Roma I“ [42]. Tačiau, nors šio reglamento 8 straipsnyje ir yra įtvirtintos nuostatos, susijusios su „individualiomis darbo sutartimis“, jo 1 straipsnio 2 punkto f papunktyje taip pat numatyta, kad šis reglamentas netaikomas „klausimams, kuriuos reglamentuoja įmonių <…> teisė“ ir kurie, be kita ko, yra susiję su šių įmonių „vidaus organizacij[a]“.

56. Šiuo aspektu paprastai pripažįstama, kad šiai kategorijai priklauso klausimai, susiję su bendrovės organų, įskaitant bendrovės vadovus, įgaliojimais ir veikimu bei su šių vadovų atsakomybe šios bendrovės akcininkams arba dalyviams, jei šiais įgaliojimais naudojamasi neteisėtai [43]. Atsižvelgiant į šią išlygą dėl reglamento „Roma I“ netaikymo šiems klausimams, jiems taikytina teisė nustatoma *pagal kiekvienos valstybės narės teisės kolizijos taisykles*.

57. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, labai abejoju, jog Sąjungos teisės aktų leidėjas ir Lugano II konvencijos rengėjai norėjo išplėsti 5 skirsnio taikymo sritį taip, kad į ją patektų bylos dėl bendrovių vadovų civilinės atsakomybės. Galiausiai, interesai, kuriais vadovaujamasi šioje srityje, gerokai skiriasi nuo tų, į kurios atsižvelgiama reglamentuojant darbuotojų atsakomybę darbdaviams. Šiuo atveju siekiama kitokio pobūdžio pusiausvyros ir ją padeda užtikrinti tarptautinės privatinės teisės normos [44].

58. Kitaip tariant, 5 skirsnio nuostatų taikymo tikslais sąvoka „pavaldumas“ negali būti aiškinama taip pat, kaip ją aiškino Teisingumo Teismas sprendimuose *Danosa* [45] ir *Balkaya* [46], priešingu atveju būtų sukurta tikra darbo teisės ir bendrovių teisės normų kolizija, kuri gali būti pateisinama minėtų sprendimų kontekste, bet būtų itin nepageidautina kalbant apie jurisdikcijos taisykles, numatytas Lugano II konvencijoje.

40 Pavyzdžiui, žr. *Code de commerce français* (Prancūzijos prekybos kodeksas) L. 223-22 straipsnį, 2010 m. liepos 2 d. *Ley de Sociedades de Capital* (Ispanijos kapitalo bendrovių įstatymas) (BOE Nr. 161, 2010 m. liepos 3 d., p. 58472) 236 ir paskesnius straipsnius ir *Selskabsloven* (Danijos bendrovių įstatymas) 361 ir 363–365 straipsnius. Tik nedidelė dalis šių taisyklių buvo suderinta 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų (OL L 169, 2017, p. 46). Taip pat žr. 2001 m. spalio 8 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) statuto (OL L 294, 2001, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 4 t., p. 251) 51 straipsnį.

41 Pavyzdžiui, žr. Prancūzijos prekybos kodekso L. 223-22 straipsnį ir Ispanijos kapitalo bendrovių įstatymo 237 straipsnį.

42 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (OL L 177, 2008, p. 6). Žr. minėto reglamento 7 konstatuojamąją dalį ir 2016 m. sausio 21 d. Sprendimą *ERGO Insurance ir Gjensidige Baltic* (C-359/14 ir C-475/14, EU:C:2016:40, 43–45 punktai).

43 Taip pat paprastai pripažįstama, kad šie klausimai priskirtini *lex societatis*. Žr. minėtą Giuliano-Lagarde pranešimą, p. 12; *Cour de cassation, 1re chambre civile* (Kasacinis teismas, 1-oji civilinių bylų kolegija, Prancūzija), 1997 m. liepos 1 d. Nr. 95-15.262, *M. X prieš Société Africatours*; Cohen, D., „La responsabilité civile des dirigeants sociaux en droit international privé“, *Revue critique de droit international privé*, 2003, p. 585, ir Menjucq, M., *Droit international et européen des sociétés*, LGDJ, Paryžius, 2011 (3-iasis leid.), p. 116–117.

44 Reikia atsargiai pasverti, pirma, – tikslą apsaugoti akcininkų interesus ir užtikrinti pasitikėjimą, būtiną bet kokios įmonės tinkamam veikimui, t. y. užtikrinti vadovų protingą elgesį numatant atsakomybę ir sankcijas, ir, antra, – būtinybę, kad vadovavimas bendrovėms nebūtų visiškai suvaržytas dėl nuolatinės ir perteklinės atsakomybės, nes toks vadovavimas neišvengiamai susijęs su rizikos prisiėmimu. Žr. Guyon, Y., „Responsabilité civile des dirigeants“, *JurisClasseur Sociétés Traité*, § 1 ir nurodyta doktrina.

45 2010 m. lapkričio 11 d. sprendimas (C-232/09, EU:C:2010:674).

46 2015 m. liepos 9 d. sprendimas (C-229/14, EU:C:2015:455).

59. Šios išvados 45–47 punktuose pasiūlyto aiškinimo nepaneigia ir atsakovų pagrindinėje byloje argumentas, kad pagal 5 skirsnio nuostatas darbuotojai nėra skirstomi į kategorijas. Iš tiesų nesiūlau Teisingumo Teismui taikyti tokio pavaldžių darbuotojų skirstymo, kurio nenumatė Lugano II konvencijos rengėjai. Jam tik siūlau šio skirsnio taikymo tikslais pripažinti tokį sąvokos „pavaldumas“ aiškinimą, kuriuo būtų atsižvelgta į bendrovių teisės ypatumus ir tikrąjį bendrovės vadovams suteiktų įgaliojimų pobūdį.

60. Atsižvelgdamas į visus išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į antrąjį klausimą atsakyti taip, kad bendrovės vadovas, kuris visiškai autonomiškai vadovauja bendrovės kasdienei veiklai ir vykdo visapusišką šios veiklos ir savo pareigų vykdymo kontrolę, nėra pavaldus šiai bendrovei ir todėl neturi su ja „individualios darbo sutarties“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalį. Šio aiškinimo nepaneigia aplinkybė, kad minėtos bendrovės akcininkai turi įgaliojimus atšaukti šį vadovą iš pareigų.

C. Dėl kriterijų, leidžiančių nustatyti, ar ieškinys yra „byla, susijusi“ su individualia darbo sutartimi (pirmasis ir trečiasis klausimai)

61. Visų pirma, jei Teisingumo Teismas nuspręstų, kaip jam siūlau, – kad tarp tokius neribotus įgaliojimus turinčių bendrovės vadovų, kaip buvo atsakovai pagrindinėje byloje, ir bendrovių, kuriose jie vykdė savo pareigas, negali būti „individualių darbo sutarčių“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalį, – nereikėtų atsakyti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pirmąjį ir trečiąjį klausimus. Todėl išnagrinėsiu juos tik papildomai.

62. Tai patikslinęs primenu, kad nagrinėjamu atveju ieškiniai, kuriuos *Arcadia* pareiškė atsakovams pagrindinėje byloje, daugiausia yra grindžiami deliktu dėl slapto susitarimo panaudojant neteisėtas priemones (*unlawful means conspiracy*) ir deliktu dėl fiduciarinių lojalumo ir sąžiningumo pareigų pažeidimo (*breach of fiduciary duty*). Taigi, pagal Jungtinės Karalystės teisę šie teisiniai pagrindai yra *deliktinio* (*tort*) pobūdžio.

63. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, užduodamas savo pirmąjį ir trečiąjį prejudicinius klausimus, siekia sužinoti, ar toks ieškinys, pareikštas tarp „individualios darbo sutarties“ šalių ir grindžiamas deliktiniais teisiniais pagrindais, gali patekti į 5 skirsnio taikymo sritį ir, jei taip, kokiais kriterijais turi būti vadovaujamasi.

64. *Arcadia* teigimu, jos ieškiniams netaikytinas 5 skirsnis, nes jie *grindžiami ne prievole, kylančia iš atsakovų pagrindinėje byloje darbo sutarčių*[47], o įstatymuose numatytų pareigų, kurios *egzistuoja nepriklausomai nuo šių sutarčių*, pažeidimu. Iš tiesų, minėtas skirsnis pagal savo pobūdį apima vieną iš bylų „dėl sutarties“, nurodytų Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punkte, kategorijų. Tačiau tokiais teisiniais pagrindais grindžiamas ieškinys patenka į bylų „dėl delikto“, kaip tai suprantama pagal šios konvencijos 5 straipsnio 3 punktą, taikymo sritį ir todėl jam netaikytinas minėtas 5 skirsnis.

65. Atsakovai pagrindinėje byloje, priešingai, teigia, kad taikant 5 skirsnį, nepriklausomai nuo materialinės teisės normos, kuria darbdavys grindžia savo ieškinį, lemiamas kriterijus yra tai, ar elgesys, dėl kurio pareikšti kaltinimai, *gali sudaryti sutartinių prievolių*, kurios išplaukia iš individualios darbo sutarties ir kuriomis darbdavys galėtų pasiremti, *pažeidimą*[48]. Nagrinėjamu atveju taip ir yra. Šiuo aspektu yra aišku, kad *Arcadia* galėjo pagrįsti savo ieškinį aiškiai nustatytų arba numanomų sutartinių prievolių (*breach of express and/or implied contractual duties*), kylančių iš suinteresuotųjų asmenų darbo sutarčių, pažeidimu[49]. Taigi, pagrindinėje byloje taikytinas minėtas skirsnis.

47 Šiam kriterijui iš esmės skirtas pirmojo ir trečiojo prejudicinių klausimų b punktas.

48 Šiam kriterijui iš esmės skirtas pirmojo ir trečiojo prejudicinių klausimų a punktas.

49 Būtent taip grupė ir padarė savo pradiniame ieškinyje, o paskui jį pakeitė, kai atsakovai pasirėmė 5 skirsnio taikymu.

66. Atsižvelgdamas į pagrindinės bylos šalių argumentus ir siekdamas pateikti išsamų atsakymą į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimus, manau, kad iš pradžių yra naudinga bendrais bruožais aptarti problemą, susijusią su deliktiniais reikalavimais tarp sutarties šalių, ir išnagrinėti galimus sprendimo būdus šioje srityje pagal reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punktą ir 5 straipsnio 3 punktą (1). Paskui paaiškinsiu priežastis, dėl kurių, mano nuomone, 5 skirsnio atveju sprendimas turi būti kitoks (2).

1. Deliktinių reikalavimų tarp sutarties šalių problematika

67. Teoriškai civilinės atsakomybės srityje skirtumas tarp to, kas patenka į sutarčių teisės sritį, ir to, kas priskirtina deliktinei teisei, priklauso nuo prievolės, kuria ieškovas remiasi prieš atsakovą, pobūdžio. Taigi, apibendrinant, reikia pasakyti, kad turi būti nustatyta, ar ši prievolė kyla pažeidus tiesiogiai iš įstatymo išplaukiančią pareigą, kuria gali būti remiamasi prieš bet kokį asmenį (tuomet prievolė yra deliktinė), ar ši prievolė atsirado dėl dviejų asmenų valia sudaryto susitarimo (šiuo atveju prievolė yra sutartinė) [50].

68. Vis dėlto gali būti taip, kad tas pats elgesys, kuriuo buvo padaryta žala, tuo pat metu sudaro sutartinės prievolės pažeidimą ir pareigos pagal įstatymą, kuria galima remtis prieš bet kokį asmenį, pažeidimą. Tuomet yra *atsakomybės kolizija* (arba sutartinių ir deliktinių prievolių kolizija).

69. Sukčiavimas, kuriuo *Arcadia* grupė kaltina atsakovus pagrindinėje byloje, yra tokios atsakomybės kolizijos atvejis. Iš esmės, Jungtinės Karalystės teisėje yra numatyta bendra pareiga nesudaryti slapto susitarimo siekiant pakenkti kitam asmeniui. Šios pareigos pažeidimas yra civilinis deliktas (*tort of conspiracy*). Nepriklausomai nuo šio pažeidimo, darbuotojo kenkimas savo darbdaviui sudaro jo sutartinės lojalumo pareigos pažeidimą. Taigi, dėl elgesio, kuriuo padaryta žala, potencialiai gali kilti dviejų skirtingų rūšių atsakomybė.

70. Tokios atsakomybės kolizijos atveju tam tikrose nacionalinėse sistemose, įskaitant Jungtinės Karalystės teisę, ieškovui leidžiama *pasirinkti*, ar pagrįsti savo ieškinį kitai sutarties šaliai deliktine atsakomybe ir (arba) sutartine atsakomybe [51]. Kitose sistemose, įskaitant Prancūzijos teisę, atvirkščiai, *toks pasirinkimas iš principo neleidžiamas*, vadovaujantis vadinamąja sutapties vengimo taisykle: ieškovas negali remtis nesutartine prievole prieš kitą sutarties šalį, jei jo nurodytos faktinės aplinkybės sudaro ir sutarties pažeidimą.

71. Reglamente „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijoje taip pat yra įtvirtintas šis skirstymas į „bylas dėl sutarties“ (5 straipsnio 1 punktas) ir „bylas dėl delikto“ (5 straipsnio 3 punktas) ir numatytos skirtingos jurisdikcijos taisyklės, atsižvelgiant į tai, ar ieškinys priskirtinas vienai, ar kitai iš šių kategorijų. Taigi atsakomybės kolizijos problema apima ir šiuos teisės aktus. Šiomis aplinkybėmis turi būti atsakyta į klausimą, ar nustatant teismo jurisdikciją lemiamą įtaką turi ieškovo pasirinkimas, ar jo ieškinys kitai sutarties šaliai bus grindžiamas sutartine atsakomybe ir (arba) deliktine atsakomybe.

72. Teisingumo Teismas šį klausimą pirmą kartą nagrinėjo Sprendime *Kalfelis* [52]. Byla, kurioje buvo priimtas šis sprendimas, buvo susijusi su ieškiniu, kurį privatus asmuo pareiškė savo bankui siekdamas gauti dėl biržos sandorių patirtos žalos atlyginimą ir kuris buvo grindžiamas kartu: 1) sutartine atsakomybe, 2) deliktine atsakomybe ir 3) nepagrįstu praturtėjimu (kvazisutartinis pagrindas). Be kita ko, buvo keliamas klausimas, ar teismas, pagal Briuselio konvencijos 5 straipsnio 3 punktą turintis jurisdikciją nagrinėti ieškinį dėl deliktinės atsakomybės, taip pat turi jurisdikciją nagrinėti sutartinius ir kvazisutartinius ieškinio pagrindus.

50 Nors visų prievolių *pirminis šaltinis* yra įstatymas ir nė vienos iš jų nebūtų, jei tai nebūtų leidžiama pagal įstatymą (nustatant taisykles dėl privalomosios sutarčių galios, jų galiojimo ir kt.)

51 Pagal valstybių narių materialinę teisę sutartinei ir deliktinei atsakomybei gali būti taikoma skirtinga tvarka dėl įrodinėjimo, galimo žalos atlyginimo dydžio, senaties terminų ir kt. Taigi ieškovas gali būti suinteresuotas pasirinkti vieną arba kitą kelią.

52 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas (189/87, EU:C:1988:459).

73. Šiuo atveju Teisingumo Teismas nusprendė, kad sąvoką „byla dėl delikto arba kvazidelikto“ reikia aiškinti kaip savarankišką sąvoką, apimančią „visus ieškinius, kuriais reikalaujama atsakovo atsakomybės ir kurie nėra susiję su „byla dėl sutarties“, kaip tai suprantama pagal [Briuselio konvencijos] 5 straipsnio 1 [punktą]“. Jei ši ištrauka būtų aiškinama atskirai, ji galėtų reikšti, jog tai, kad ieškovas savo ieškinį kitai sutarties šaliai nusprendė pagrįsti deliktine atsakomybe, neturi reikšmės nustatant teismo jurisdikciją: bet kuriuo atveju šis ieškinys būtų priskirtas „bylų dėl sutarties“ kategorijai. Tačiau Teisingumo Teismas patikslino, kad „teismas, pagal [minėtos konvencijos] 5 straipsnio 3 punktą turintis jurisdikciją nagrinėti ieškinio dalį, grindžiamą deliktiniu pagrindu, neturi jurisdikcijos nagrinėti kitų to paties ieškinio dalių, kurios paremtos ne deliktiniais, o kitais pagrindais“ [53].

74. Nepaisant to, kad Teisingumo Teismo atsakymas yra kiek neaiškus, atrodo, jog šiame sprendime jis nusprendė, kad dėl kiekvieno ieškovo nurodyto teisinio pagrindo, t. y. ieškinio *pagrindą* sudarančių skirtingų materialinės teisės normų, reikia vertinti, ar šis pagrindas priskirtinas „bylai dėl sutarties“, ar „bylai dėl delikto“. Taigi teismo jurisdikcija gali keistis priklausomai nuo materialinės teisės normos, kuria remiasi ieškovas [54]. Patikslinu, jog nėra kalbama apie tai, kad reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos taikymo tikslais turi būti remiamasi ieškinio pagrindo kvalifikavimu pagal nacionalinę teisę. Iš tikrųjų, Teisingumo Teismo nuomone, nurodyta teisės norma – tai nuoroda į tam tikrą prievolę. Būtent ši prievolė šių teisės aktų taikymo tikslais turi būti *savarankiškai vertinama*, kaip susijusi su „sutartimi“ – jei dėl jos laisva valia susitarė šalys [55], arba kaip susijusi su „deliktu arba kvazideliktu“ – jei ji nepriskirtina pirmajai kategorijai. Jeigu tame pačiame ieškinyje ieškovas nurodo skirtingus teisinius pagrindus, jis remiasi skirtingomis prievolėmis – sutartine, deliktine ir kt. – ir jurisdikciją dėl jų gali turėti tiek teismų, kiek nurodyta pagrindų [56].

75. Teisingumo Teismas dar kartą narinėjo šią problemą Sprendime *Brogsitter* [57]. Byloje, kurioje buvo priimtas šis sprendimas, asmuo reikalavo žalos atlyginimo iš kitų sutarties šalių, remdamasis, be kita ko, deliktine atsakomybe dėl nesąžiningos konkurencijos pagal Vokietijos teisės normas. Šiomis aplinkybėmis jis kaltino juos, visų pirma, pažeidus pareigą dėl išimtinės teisės, kylančią iš jų sutarčių. Teisingumo Teismui buvo pateiktas klausimas, kaip pagal reglamentą „Briuselis I“ turi būti vertinami šie reikalavimai.

76. Teisingumo Teismas kaip atskaitos tašku pasirėmė tuo, kas buvo pasakyta Sprendime *Kalfelis* [58] – kad byla dėl delikto apima visus ieškinius, kuriais reikalaujama atsakovo atsakomybės ir kurie nėra susiję su „byla dėl sutarties“, – ir nusprendė, kad, siekiant priskirti nagrinėjamus ieškinius vienai arba kitai kategorijai, reikia patikrinti, „ar, neatsižvelgiant į jų kvalifikavimą pagal nacionalinę teisę, jie yra *sutartinio pobūdžio*“ [59].

53 1988 m. rugsėjo 27 d. Sprendimas *Kalfelis* (189/87, EU:C:1988:459, 16–19 punktai).

54 Be to, vėliau Teisingumo Teismas patvirtino šį požiūrį. Be kita ko, žr. 2013 m. gegužės 16 d. Sprendimą *Melzer* (C–228/11, EU:C:2013:305, 21 punktas). Taip pat žr. Zogg, S., „Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under the Judgments Regulation“, *Journal of Private International Law*, 9:1, p. 39–76, ypač p. 42 ir 43.

55 1992 m. birželio 17 d. Sprendimas *Handte* (C-26/91, EU:C:1992:268, 15 punktas).

56 Remiantis šiuo požiūriu, šioje byloje skirtingi *claims*, kuriuos *Arcadia* pareiškė atsakovams pagrindinėje byloje, grindžiami taip pat skirtingais pagrindais – *breach of fiduciary duty*, *conspiracy* ir kt., kurie turi būti vertinami atskirai. Šiuo atveju, kaip nurodžiau pirmiau, *conspiracy* deliktas – tai nuoroda į įstatyminės pareigos, kylančios visiems asmenims, pažeidimą ir todėl tai yra „byla dėl delikto“. Atvirkščiai, *breach of fiduciary duty* deliktas – tai pagrindas, priskirtinas „bylai dėl sutarties“. Iš tiesų, atsakovai pagrindinėje byloje laisva valia prisiėmė atitinkamas fiduciarines pareigas *Arcadia* (žr. šios išvados 39 punktą).

57 2014 m. kovo 13 d. sprendimas (C-548/12, EU:C:2014:148).

58 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas (189/87, EU:C:1988:459, 17 punktas).

59 2014 m. kovo 13 d. Sprendimas *Brogsitter* (C-548/12, EU:C:2014:148, 20 ir 21 punktai) (išskirta mano).

77. Teisingumo Teismo nuomone, taip yra tuomet, „kai elgesys, dėl kurio pareikštas ieškinys, gali būti pripažintas sutartinių įsipareigojimų, kuriuos galima nustatyti atsižvelgiant į sutarties dalyką, neįvykdymu“ [60]; kad „[t]okia situacija *a priori* būtų konstatuota, jeigu, siekiant nustatyti elgesio <…> teisėtumą ar, priešingai, neteisėtumą, neišvengiamai reikia išaiškinti <…> sutartį“ [61]. Todėl nacionalinis teismas turi „nustatyti, ar <…> pareikštų ieškinių [62] dalyką sudaro reikalavimas atlyginti žalą, kurios priežastimi galima protingai laikyti teisių ir pareigų pagal <…> sutartį pažeidimą, ir dėl to, kad būtų išnagrinėtas ieškinys, būtina į ją atsižvelgti“ [63].

78. Sprendimas *Brogsitter* [64], mano nuomone, parodo tam tikrus požiūrio, įtvirtinto Sprendime *Kalfelis* [65], pokyčius. Iš tikrųjų, atrodo, kad Teisingumo Teismas vadovavosi kitokia logika atlikdamas ieškinių vertinimą jurisdikcijos taisyklių, numatytų reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punkte ir 5 straipsnio 3 punkte, taikymo tikslais. Jis nukrypo nuo vertinimo, kurio atskaitos taškas – ieškovo nurodytas *materialinis teisinis pagrindas*, ir pasirėmė vertinimu, kuriuo atsižvelgiama į ieškinį *pagrindžiančias faktines aplinkybes*. Šio ieškinio formulavimo būdas, atrodo, neturi reikšmės atliekant tokią analizę.

79. Vis dėlto Sprendimo *Brogsitter* [66] tikslios taikymo ribos yra neaiškios. Šiuo klausimu *Arcadia* teigia, kad „*Brogsitter* kriterijus“ yra įtvirtintas to sprendimo 25 punkte: ieškinys laikytinas „byla dėl sutarties“, jei paaiškėja, jog *siekiant nustatyti elgesio, kuriuo padaryta žala, teisėtumą arba neteisėtumą, būtina aiškinti sutartį*. Pritariu šiam požiūriui. Mano nuomone, Teisingumo Teismas ketino reikalavimus dėl deliktinės atsakomybės, kurių pagrįstumas priklauso nuo šalių sutartinių prievolių turinio, vertinti kaip susijusius su „sutartimi“ [67].

80. Atsakovai pagrindinėje byloje, atvirkščiai, mano, kad „*Brogsitter* kriterijus“ yra įtvirtintas minėto sprendimo 24 ir 29 punktuose: ieškinys laikytinas „byla dėl sutarties“, jeigu elgesys, dėl kurio pareikšti kaltinimai, *gali būti pripažintas sutartinių įsipareigojimų pažeidimu – t. y. gali sudaryti tokį pažeidimą* – nesvarbu, ar ieškovas tuo remiasi. Šiuo atveju kiltų ne klausimas, ar būtina nustatyti sutartinių prievolių turinį tam, kad būtų priimtas sprendimas dėl elgesio, kuriuo padaryta žala, teisėtumo, o klausimas, ar yra potenciali sąsaja tarp šio elgesio ir šių prievolių turinio. Jeigu, atsižvelgiant į faktines aplinkybes, minėtas elgesys tuo pat metu gali būti ir deliktas, ir sutarties pažeidimas, ir jeigu ieškovas galėtų remtis vienu ir (arba) kitu pažeidimu, nustatant teismo jurisdikciją šis elgesys būtų vertinimas kaip sutarties pažeidimas.

81. Vis dėlto atrodo, kad tam tikruose neseniai priimtuose sprendimuose Teisingumo Teismas Sprendimą *Brogsitter* [68] aiškina taip pat, kaip ir atsakovai pagrindinėje byloje. Visų pirma, Sprendime *Holterman*, kuris taip pat, primenu, buvo susijęs su situacija, kai pagrindžiant tą patį ieškinį dėl žalos atlyginimo buvo nurodyti skirtingi teisiniai pagrindai, Teisingumo Teismas nusprendė, kad siekiant

60 2014 m. kovo 13 d. Sprendimas *Brogsitter* (C-548/12, EU:C:2014:148, 24 punktas). Šis punktas yra iš esmės pakartotas atsakant į klausimą sprendimo 29 punkte ir šio sprendimo rezoliucinėje dalyje.

61 2014 m. kovo 13 d. Sprendimas *Brogsitter* (C-548/12, EU:C:2014:148, 25 punktas).

62 Atrodo, kad šiuo atveju Teisingumo Teismas aiškina sąvoką „pagrindas“ ne kaip nuorodą į materialinės teisės normą, kuria ieškovas grindžia savo reikalavimą (šia prasme ši sąvoka yra vartojama šios išvados 74 punkte), o kaip nuorodą į ieškinyje nurodytas faktines aplinkybes.

63 2014 m. kovo 13 d. Sprendimas *Brogsitter* (C-548/12, EU:C:2014:148, 26 punktas).

64 2014 m. kovo 13 d. sprendimas (C-548/12, EU:C:2014:148).

65 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas (189/87, EU:C:1988:459).

66 2014 m. kovo 13 d. sprendimas (C-548/12, EU:C:2014:148).

67 Dėl panašaus aiškinimo žr. generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą byloje *Holterman Ferho Exploitatie ir kt.* (C-47/14, EU:C:2015:309, 48 punktas) ir generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Granarolo* (C-196/15, EU:C:2015:851, 14 ir 18 punktai). Generalinis advokatas P. Cruz Villalón savo išvadoje pasiūlė taikyti šį kriterijų 5 skirsniui.

68 2014 m. kovo 13 d. sprendimas (C-548/12, EU:C:2014:148).

nustatyti, ar toks ieškinys yra „byla dėl sutarties“, ar „byla dėl delikto“, reikia tik patikrinti, ar *elgesys, dėl kurio pareikštas ieškinys, gali būti pripažintas sutartinių prievolių neįvykdymu*[69]. Vis dėlto Teisingumo Teismas tik pakartojo šį kriterijų, bet iš tikrųjų jo netaikė (arba jo nepaaiškino), todėl sunku tiksliai suprasti, kokią prasmę Teisingumo Teismas ketino jam suteikti.

82. Iš to, kas išdėstyta, matyti, mano nuomone, kad Teisingumo Teismo jurisprudencija yra mažų mažiausiai dviprasmiška, kalbant apie reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punkto ir 5 straipsnio 3 punkto taikymą atsakomybės kolizijos atveju. Būtų naudinga, jei Teisingumo Teismas paaiškintų savo nuomonę šiuo klausimu.

83. Manau, kad kalbant apie reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punkto ir 5 straipsnio 3 punkto sąsają, atsižvelgiant į teisinio saugumo, nuspėjamumo ir gero teisingumo vykdymo tikslus, būtų geriau vadovautis Sprendimo *Kalfelis*[70] logika ir vertinti, ar ieškinys yra „byla dėl sutarties“, ar „byla dėl delikto“, pagal tai, kokį materialinį teisinį pagrindą nurodė ieškovas. Teisingumo Teismas bent jau turėtų susilaikyti nuo griežto Sprendimo *Brogsitter*[71] aiškinimo, pateikto šios išvados 79 punkte. Kitaip tariant, jei vienos sutarties šalies reikalavimas kitai šaliai grindžiamas ne iš sutarties kylančia prievole, o deliktinės civilinės deliktinės atsakomybės normomis ir jei nepaaiškėja, kad, siekiant nustatyti elgesio, dėl kurio pareikšti kaltinimai, teisėtumą, būtina nustatyti sutartinių prievolių turinį, šiam ieškiniui turi būti taikomas minėtų teisės aktų 5 straipsnio 3 punktas[72].

84. Tiesa, pripažįstu, kad jei teismo jurisdikcija priklausytų nuo ieškovo nurodyto materialinio teisinio pagrindo, būtų leidžiamas tam tikras *forum shopping*, nes nurodydamas tinkamus pagrindus šis ieškovas tam tikru atveju galėtų pasirinkti teismą. Be to, tas pats elgesys, kuriuo padaryta žala, jeigu ieškovas jį skundžia remdamasis skirtingais teisiniais pagrindais, teoriškai galėtų patekti į skirtingų teismų jurisdikciją ir dėl to atsirastų bylos suskaidymo rizika. Šiomis aplinkybėmis toks sprendimo būdas, kurį siūlo atsakovai pagrindinėje byloje, neleidžia susiklostyti tokiai *forum shopping* situacijai ir yra parankus, nes visos bylos dėl tam tikrų sutartinių santykių galėtų būti iškeltos teisme, turinčiame jurisdikciją nagrinėti bylą dėl sutarties.

85. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad pirmiau nurodytos problemos yra santykinės. Iš tiesų, Lugano II konvencijos ir reglamento „Briuselis I“ rengėjai patys leido tam tikrą *forum shopping*, nes suteikė ieškovui galimybę rinktis jurisdikciją. Atsakomybės kolizijos atveju tiek teismas, turintis jurisdikciją byloje dėl sutarties, tiek teismas, turintis jurisdikciją byloje dėl delikto, yra glaudžiai susiję su byla, ir šiuose teisės aktuose nenumatyta *atitinkamų jurisdikciją turinčių teismų* hierarchija. Dėl bylos suskaidymo rizikos pažymėtina, kaip pats Teisingumo Teismas tai padarė Sprendime *Kalfelis*[73], kad pagal šių teisės aktų 2 straipsnį ieškovas visuomet gali pareikšti savo ieškinį atsakovo gyvenamosios vietos teismuose ir šiuo atveju šie teismai turėtų jurisdikciją nagrinėti visą ieškinį.

86. Taip pat pripažįstu, kad yra svarbus ir praktinis aspektas. Iš esmės, nors tam tikrose teisės sistemose, įskaitant Jungtinės Karalystės teisę, ieškovams nustatytos *strict pleading* taisyklės ir šie ieškovai turi nurodyti ne tik jų ieškinio faktines aplinkybes ir dalyką, bet ir teisinius pagrindus, kuriais jie remiasi, kitose teisės sistemose, įskaitant Prancūzijos teisę, ieškovams nėra keliami tokie reikalavimai. Vis dėlto ir šiuo atveju problema yra santykinė. Aplinkybė, kad ieškovas neprivalo nurodyti, kokiu teisiniu pagrindu jis remiasi, nereiškia, kad į šį pagrindą nereikia atsižvelgti, jeigu ieškovas nusprendė jį nurodyti.

69 Sprendimo *Holterman* 32 ir 71 punktai, kuriuose nurodyti 2014 m. kovo 13 d. Sprendimo *Brogsitter* (C-548/12, EU:C:2014:148) 24–27 punktai. Nors Teisingumo Teismas nurodė šiuos keturis punktus, galiausiai jis rėmėsi tik pirmuoju iš jų. Taip pat žr. 2016 m. liepos 14 d. Sprendimą *Granarolo* (C-196/15, EU:C:2016:559, 21 punktas).

70 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas (189/87, EU:C:1988:459, 20 punktas).

71 2014 m. kovo 13 d. sprendimas (C-548/12, EU:C:2014:148).

72 Remiantis šiuo požiūriu, kadangi *Arcadia* ieškiniai grindžiami *conspiracy* deliktu, jie būtų priskirti šiai kategorijai, darant prielaidą, kad 5 skirsnis yra netaikytinas. Iš tiesų, nėra būtina nustatyti sutartinių prievolių, siejančių atsakovus pagrindinėje byloje ir *Arcadia*, turinį siekiant nuspręsti, kad šį deliktą sudarantis elgesys yra neteisėtas.

73 1988 m. rugsėjo 27 d. sprendimas (189/87, EU:C:1988:459, 20 punktas).

87. Vis dėlto, be šių samprotavimų, mano požiūris iš esmės paremtas būtinybe supaprastinti jurisdikcijos taisykles. Primenu, jog dėl teisinio saugumo tikslo reikalaujama, kad ieškinį gavęs teismas nenagrinėdamas bylos iš esmės galėtų lengvai nuspręsti dėl savo paties jurisdikcijos [74].

88. Šiuo klausimu pažymėtina, kad jeigu jurisdikcija nustatoma remiantis materialiniu teisiniu pagrindu (arba prievole), kurį (-ią) nurodė ieškovas, ieškinį gavęs teismas gali vadovautis paprasta logika: kaip pažymėjau, reikia vertinti, ar pati ši prievolė laikytina „sutartine“, ar „deliktine“, kaip tai suprantama pagal reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvenciją. O jei būtų reikalaujama, kad teismas vertintų ieškinį atsižvelgdamas į faktines aplinkybes (t. y. vertintų, ar yra sutarties pažeidimas, kuriuo galėtų remtis ieškovas), tai gerokai apsunkintų jo užduotį. Kaip teigia *Arcadia*, tai reikštų, kad teismas įpareigojamas daryti prielaidas dėl būdo, kuriuo *galėtų būti iškelta byla*. Jurisdikcijos nustatymo etape ne visuomet lengva patikrinti, ar, atsižvelgiant į faktines aplinkybes, yra galima sąsaja tarp elgesio, dėl kurio pareikšti kaltinimai, ir sutartinių prievolių turinio. Daugeliu atvejų teismui būtų itin sunku šiame etape apibrėžti arba bent numanyti šių prievolių turinį: dėl to būtina nustatyti taikytiną teisę, kuri nulems ne tik sutarties aiškinimo metodus, – o tai turi esminę reikšmę siekiant nustatyti jos turinį, bet ir visas pasekmes (*implied terms*), kurių pagal įstatymą kyla iš tokios rūšies sutarties. Dėl šios užduoties sunkumo galėtų labai nukentėti jurisdikcijos taisyklių nuspėjamumas.

89. Primenu, kad iš principo ieškinį gavęs teismas turi turėti galimybę nustatyti savo jurisdikciją remdamasis *vien ieškovo pareiškimais* [75]. O jei teismas turėtų remtis bendru faktinių aplinkybių vertinimu, atsakovas galėtų išvengti jurisdikcijos taisyklių, kurios pagal reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 3 punktą taikytinos „bylose dėl delikto“, vien nurodęs, kad tarp šalių yra sudaryta sutartis ir kad yra galima sąsaja tarp elgesio, dėl kurio pareikšti kaltinimai, ir šioje sutartyje įtvirtintų prievolių [76].

90. Galiausia dar primenu, kad pagal reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 1 punktą, išskyrus b punkte nurodytas konkrečias sutartis, „byloje dėl sutarties“ jurisdikciją turi tos vietos teismas, kurioje *buvo įvykdyta arba turėjo būti įvykdyta ieškinį pagrindžianti prievolė*. Vis dėlto man kyla klausimas dėl šios taisyklės įgyvendinimo, jei ieškovo ieškinys nebuvo grindžiamas konkrečia sutartine prievole, bet šis ieškinys vis dėlto turi būti vertinamas kaip „byla dėl sutarties“, atsižvelgiant į faktines aplinkybes.

2. Šios problematikos taikymas 5 skirsniui

91. Taigi, kaip nurodžiau pirmiau, problemos, susijusios su deliktiniais reikalavimais tarp sutarties šalių, mano nuomone, turi būti sprendžiamos kitaip, kalbant apie 5 skirsnio nuostatų taikymą.

92. Šiuo atveju, atsižvelgiant, be kita ko, į tai, kad Lugano II konvencijos ir reglamento „Briuselis I“ 18 straipsnio 1 dalies versijos vokiečių, anglų ir prancūzų kalbomis skiriasi [77], turi būti visų pirma remiamasi šių teisės aktų struktūra ir apsaugos tikslu, kurio siekiama 5 skirsniu [78].

74 1997 m. liepos 3 d. Sprendimas *Benincasa* (C-269/95, EU:C:1997:337, 27 punktas) ir 2015 m. sausio 28 d. Sprendimas *Kolassa* (C-375/13, EU:C:2015:37, 61 punktas).

75 Žr. 2015 m. sausio 28 d. Sprendimą *Kolassa* (C-375/13, EU:C:2015:37, 62 punktas).

76 Pagal analogiją žr. 1982 m. kovo 4 d. Sprendimą *Effer* (38/81, EU:C:1982:79, 7 punktas).

77 Iš tikrųjų dviejų pastarųjų versijų formulavimas yra palyginti platus („in matters relating to individual contracts of employment“; „en matière de contrat individuel de travail“), pirmosios versijos formulavimas yra gerokai griežtesnis („[b]ilden ein individueller Arbeitsvertrag oder Ansprüche aus einem individuellen Arbeitsvertrag den Gegenstand des Verfahrens“).

78 Pagal analogiją žr. 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Genil 48 ir Comercial Hostelera de Grandes Vinos* (C-604/11, EU:C:2013:344, 38 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Teisingumo Teismas pabrėžė, kad aiškinant 5 skirsnį turi būti atsižvelgiama į šį apsaugos tikslą. Žr. 2012 m. liepos 19 d. Sprendimą *Mahamdia* (C-154/11, EU:C:2012:491, 60 punktas).

93. Taigi, atsižvelgiant į savarankišką ir privalomąjį šio skirsnio pobūdį minėtuose teisės aktuose, taip pat į patį šį apsaugos tikslą, būtina, kad darbdavys neturėtų galimybės apeiti minėto skirsnio vien formuluodamas savo ieškinį taip, kad jis būtų susijęs su deliktine atsakomybe [79]. Šiuo aspektu darbdaviui negali būti suteikta teisė rinktis. Kitaip tas pats skirsnis taptų visiškai neveiksmingas [80]. Dėl šių aplinkybių tokiose bylose pirmenybė turi būti suteikta vertinimui, paremtam ne ieškovo nurodytais materialiniais teisiniais pagrindais, o bylos faktinėmis aplinkybėmis.

94. Todėl manau, kad 5 skirsnio taikymo tikslais ieškinys laikytinas „susijusi[u] su individualia darbo sutartimi“, jei atsižvelgiant į faktines aplinkybes yra tam tikras faktinis ryšys tarp šio ieškinio ir tokios „sutarties“. Taip yra tuo atveju, jei ginčas yra *kilęs iš sutartinių santykių*, nesvarbu, ar ieškovas grindžia savo ieškinį minėta „sutartimi“, ir nesvarbu, ar paaiškėja, jog siekiant priimti sprendimą dėl šio ieškinio pagrįstumo yra būtina nustatyti sutartinių prievolių turinį. Ši sąlyga turi būti aiškinama plačiai. Kitaip tariant, jei ši sąlyga yra įvykdyta, net civilinės deliktinės atsakomybės normomis pagrįstam reikalavimui (kaip *Arcadia* pareikštas *conspiracy claim*), kuris iš principo patenka į reglamento „Briuselis I“ ir Lugano II konvencijos 5 straipsnio 3 punkto taikymo sritį [81], taikytinas 5 skirsnis.

95. Kalbant konkrečiai apie problemą, dėl kurios buvo užduoti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai, t. y. apie problematiką, susijusią su darbdavio darbuotojui pareikštu ieškiniu dėl žalos atlyginimo, manoma, kad šis ieškinys patenka į 5 skirsnio taikymo sritį, jeigu, kaip Teisingumo Teismas nusprendė Sprendime *Holterman*, darbdavys remiasi *pažeidimais, kuriuos darbuotojas tariamai padarė vykdydamas savo pareigas* [82].

96. Vis dėlto negaliu apsiriboti tik šiuo konstatavimu. Iš tiesų, nors yra situacijų, kai nurodytas pažeidimas aiškiai susijęs su pačių darbuotojo pareigų vykdymu, arba, atvirkščiai, esama atvejų, kai šis pažeidimas neturi jokios sąsajos su šiomis pareigomis [83], taip pat yra daug ir „pilkųjų zonų“. Taip yra tuo atveju, jei darydamas ginčijamą pažeidimą darbuotojas neveikė siekdamas atlikti savo pareigas, bet šis pažeidimas vis dėlto gali būti susietas su šiomis pareigomis dėl laiko, vietos arba priemonių [84]. Taigi, ar reikėtų patikslinti ankstesniame punkte pasiūlytą kriterijų?

97. Nemanau. Mano nuomone, nors materialinėje teisėje galimi patikslinimai dėl darbuotojo atsakomybės atsiradimo sąlygų, būtų netikslinga apsunkinti vertinimą, susijusį su teismų jurisdikcijos nustatymu. Primintina, kad šioje srityje ieškinį gavęs teismas turi turėti galimybę lengvai priimti sprendimą neatlikdamas išsamios faktinių aplinkybių analizės.

79 Tokie „ieškovų žaidimai“ ypač gerai matyti, kai, kaip šioje byloje, ieškovas iš pradžių remiasi sutarties pažeidimu, o paskui pakeičia savo ieškinį taip, kad jame neliktų jokių nuorodų į sutartį.

80 Anglijos ir Velso teismai yra neseniai priėmę sprendimus, kuriuose yra daug nuorodų šiuo klausimu. Iš pradžių *High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court)* (Aukštasis Teisingumo Teismas (Anglija ir Velsas), Karalienės suolo skyrius (komercinių bylų kolegija) savo Sprendime *Swithenbank Foods Ltd. prieš Bowers* (teisėjas McGonigal, (2002) 2 All ER (Comm) 974, 24–26 punktai), nusprendė, kad 5 skirsnis taikytinas tik tuomet, kai darbdavys savo ieškinį darbuotojui grindžia darbo sutartimi. Šis sprendimas buvo pakeistas *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius) sprendimu *Alfa Laval Tumba prieš Separator Spares* ((2012) EWCA Civ 1569, 24 ir 25 punktai) būtent dėl to, kad būtų išvengta bet kokios šio skirsnio apėjimo rizikos ir būtų taikomas platus požiūris, sutelktas į bylos esmę.

81 Tuo pačiu klausimu žr. Hess, B., Pfeiffer, T., ir Schlosser, P., *The Brussels I Regulation 44/2001: Application and Enforcment in the ES (rapport Heidelberg)*, C. H. Beck, Miunchenas, 2008, 356–359 punktai; Merrett, L., „Jurisdiction Over Individual Contracts of Employment“, in Dickinson, A., ir Lein, E. (leid.), *The Brussels I Regulation Recast, Oxford University Press, Oxford*, 2015, p. 242–243; Grušić, U., minėtas veikalas, p. 92; Baker Chiss, C., minėtas veikalas, § 49 ir 50. Šiuo aspektu tinkamas kriterijus yra tai, kad ieškinys galėjo būti grindžiamas sutartinių įsipareigojimų nevykdymu. Tačiau negali būti laikoma, kad tai savaime yra testas, atsižvelgiant į jo sudėtingumą, pabrėžtą šios išvados 88 punkte.

82 Sprendimo *Holterman* 49 punktas. Kadangi tas pats asmuo gali vykdyti keletą pareigų įmonėje, reikia vertinti pareigas, kurios vykdomos esant darbo santykiams.

83 Gali būti supriešinti du kraštutiniai atvejai. Pirma, atvejis, kai pristatydamas prekes vairuotojas neblaivus vairuoja įmonės sunkvežimį ir padaro eismo įvykį. Antra, atvejis, kai kitas vairuotojas atostogų dieną ne savo darbo vietoje vairuodamas savo asmeninį automobilį padaro eismo įvykį, dėl kurio atsiranda žala jo darbdaviui.

84 Kalbu apie atvejus, kai pažeidimas buvo padarytas darbo valandomis arba darbo vietoje arba tapo įmanomas tik dėl vykdomų pareigų, arba šios pareigos palengvino pažeidimo padarymą.

98. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui neįtraukti į 5 skirsnio taikymo sritį tik tų atvejų, kai darbdavio ieškinys darbuotojui dėl elgesio, kuriuo buvo padaryta žala, nėra susijęs su šio darbuotojo vykdomomis pareigomis jokia objektyvia aplinkybe – laiko, vietos, priemonių ar tikslo [85].

99. Šio aiškinimo nepaneigia *Arcadia* argumentas, jog pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją specialios jurisdikcijos taisyklės turi būti aiškinamos siaurai ir negali būti aiškinamos plačiau, nei numatyti atvejai [86].

100. Iš tikrųjų, mano nuomone, ši jurisprudencija reiškia tik tai, kad negalima nepaisyti aiškaus šių specialių taisyklių formulavimo, net jei tai būtų daroma dėl jų siekiamo tikslo.

101. Vis dėlto mano pasiūlytas aiškinimas visiškai nereiškia, kad nepaisoma Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalies teksto, be to, jo svarba šiuo aspektu laikytina santykine, atsižvelgiant į pirmiau nurodytus kalbinius skirtumus. Tokioje situacijoje, kai darbuotojas padaro žalą savo darbdaviui, darbo santykiai paprastai laikomi lemiama aplinkybe. Dėl šių santykių darbuotojas yra vietoje, kurioje buvo padarytas pažeidimas – pavyzdžiui, darbdavio patalpose, arba dėl šių santykių jis turi priemonių padaryti šį pažeidimą – pavyzdžiui, galimybę gauti konfidencialią darbdavio informaciją. Taigi, išskyrus atvejus, kai nėra jokios formos sąsajos su darbuotojo pareigomis, tarp ieškinio dėl žalos atlyginimo ir prievolių, kylančių iš „individualios darbo sutarties“, yra faktinis ryšys, pakankamai pateisinantis tai, kad šis ieškinys būtų susietas su minėtomis „sutartimis“, kaip to reikalaujama pagal šios nuostatos tekstą.

102. Šio aiškinimo taip pat nepaneigia *Arcadia* argumentas, kad tik ieškinys, kuris pagal savo pobūdį yra „byla dėl sutarties“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos ir reglamento „Briuselis I“ 5 straipsnio 1 punktą, gali būti priskirtinas „byloms, susijusioms su individualiomis darbo sutartimis“ 5 skirsnio taikymo tikslais. Tiesa, „individuali darbo sutartis“ – tai viena iš sutarčių kategorijų, priskirtinų „byloms dėl sutarties“. Todėl šis skirsnis yra *lex specialis* minėto 5 straipsnio 1 punkto atžvilgiu. Tačiau šis konstatavimas netrukdo tam, kad taikant minėtą skirsnį ryšys tarp ieškinio ir „sutarties“ būtų aiškinamas plačiau, jeigu tai yra būtina norint užtikrinti to paties skirsnio imperatyvius reikalavimus.

103. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į pirmąjį ir trečiąjį klausimus atsakyti taip, kad darbdavio ieškinys darbuotojui laikytinas „byla, susijusia“ su individualia darbo sutartimi, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalį, jei šis ieškinys yra susijęs su *ginču, kilusiu iš darbo santykių*, nepriklausomai nuo to, kokius materialinius teisinius pagrindus darbdavys nurodė savo ieškinyje. Konkrečiai kalbant, ieškinys dėl žalos atlyginimo, kurį darbdavys pareiškė darbuotojui, patenka į 5 skirsnio taikymo sritį, jei elgesys, dėl kurio pareikšti kaltinimai, faktiškai yra susijęs su darbuotojo vykdomomis pareigomis.

D. Dėl sąvokos „darbdavys“, visų pirma – bendrovių grupės atveju (ketvirtasis klausimas)

104. Ieškiniai atsakovams pagrindinėje byloje buvo pareikšti Anglijos ir Velso teismuose, juos pareiškė, primenu, – *Arcadia London*, *Arcadia Singapore* ir *Arcadia Switzerland*, taip pat vienintelė grupės akcininkė *Farahead*. Tačiau suinteresuotieji asmenys buvo sudarę darbo sutartį, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, tik su viena iš *Arcadia* bendrovių ir atitinkamais laikotarpiais tai buvo skirtingos *Arcadia* bendrovės. Todėl užduodamas savo ketvirtąjį klausimą prašymą priimti prejudicinį

85 Susiklosčius situacijai, kai darbuotojas vykdo savo pareigas kaip darbuotojas ir kitas pareigas turėdamas kitokį statusą, reikia patikrinti, su kokiomis pareigomis yra susijęs nurodytas pažeidimas: 5 straipsnis bus taikomas tik tuomet, kai kalbama apie pareigas, kurias jis vykdo kaip darbuotojas.

86 Be kita ko, žr. 1988 m. rugsėjo 27 d. Sprendimą *Kalfelis* (189/87, EU:C:1988:459, 19 punktas), 2005 m. sausio 20 d. Sprendimą *Engler* (C-27/02, EU:C:2005:33, 43 punktas) ir 2008 m. gegužės 22 d. Sprendimą *Glaxosmithkline ir Laboratoires Glaxosmithkline* (C-462/06, EU:C:2008:299, 28 punktas).

sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar ieškiniai darbuotojui, pareikšti asmens, kuris nėra jo darbdavys, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, – nagrinėjamu atveju tai buvo kitos grupės bendrovės, o ne bendrovė darbdavė, – gali patekti į 5 skirsnio taikymo sritį ir, jei taip, kokiomis sąlygomis.

105. Aišku, ir šiuo atveju nebūtų reikalo atsakyti į šį klausimą, jei Teisingumo Teismas nuspręstų, kaip aš jam siūlau, kad atsakovai pagrindinėje byloje nebuvo sudarę „individualių darbo sutarčių“, kaip tai suprantama pagal 5 skirsnio nuostatas, su jokia iš *Arcadia* bendrovių. Taigi, į šį klausimą taip pat atsakysiu tik papildomai, remdamasis prielaida, kad suinteresuotieji asmenys yra „darbuotojai“, kaip tai suprantama pagal šias nuostatas.

106. Atlikus šiuos patikslinimus pažymėtina, kad pagal 5 skirsnio nuostatas ieškinys patenka į šio skirsnio taikymo sritį tik tuo atveju, jei jis kitai šaliai yra pareikštas vienos iš „individualios darbo sutarties šalių“ – darbuotojo arba darbdavio. Šiomis aplinkybėmis darbdavys paprastai yra fizinis arba juridinis asmuo, kurio naudai ir kuriam vadovaujant darbuotojas tam tikrą laiką teikia paslaugas, už kurias darbdavys moka atlyginimą.

107. Atvirkščiai, ieškinys, kurį darbuotojui arba darbdaviui pareiškia trečiasis asmuo, nesusijęs su „sutartimi“, arba vienos iš šių šalių ieškinys tokiam trečiajam asmeniui nepatenka į šio skirsnio taikymo sritį. Tačiau būtina pažymėti du aspektus, ypač bendrovių grupės atveju.

108. Pirma, kaip nurodžiau nagrinėdamas antrąjį klausimą, savarankiškas „individualios darbo sutarties“ kvalifikavimas ir atitinkamai pavaldumo ryšio kriterijus leidžia laikyti, kad bendrovė, su kuria darbuotojas nėra sudaręs sutarties, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, vis dėlto turi tokią „sutartį“ su šiuo darbuotoju. Taigi, bendrovių grupėje gali būti taip, kad darbuotojo, formaliai sudariusio sutartį su bendrove A, darbdavė yra bendrovė B arba net abi šios bendrovės, atsižvelgiant į tai, kas faktiškai įgyvendina vadovavimo įgaliojimus [87].

109. Antra, jei šis pavaldumo kriterijus parodo, kad darbuotojas „individualią darbo sutartį“ yra sudaręs tik su bendrove A, bet ieškinį jam pareiškė bendrovė B, tuomet apsaugos tikslas, kurio siekiama 5 skirsniu, pagrindžia tokį požiūrį, kai atsižvelgiama į realias bylos aplinkybes: jei bendrovės B ieškinys susijęs su darbuotojo elgesiu vykdant jo „sutartį“ su bendrove A, tuomet bendrovė B taip pat turi būti laikoma jo „darbdave“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 20 straipsnio 1 dalį. Tos pačios grupės bendrovėms turi būti taikomi tokie pat apribojimai dėl teismų jurisdikcijos [88]. Jei būtų kitaip, bijau, kad ir šiuo atveju tarptautiniams darbdaviams būtų sudaryta tam tikra galimybė išvengti 5 skirsnio taikymo. Kadangi tarp šių dviejų bendrovių yra struktūrinis ir ekonominis ryšys ir antroji yra suinteresuota tinkamu sutarties vykdymu, tai neprieštarautų teisinio saugumo tikslui [89]. Galiausiai tai būtų tikslinga siekiant išvengti situacijos, kai jurisdikciją turi keli teismai, ir todėl padėtų geram teisingumo vykdymui.

110. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui atsakyti į ketvirtąjį klausimą taip, kad tuo atveju, jei bendrovių grupėje darbuotojas yra sudaręs darbo sutartį, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, su tam tikra bendrove, bet ieškinį jam pareiškia kita bendrovė, 5 skirsnio taikymo tikslais ši kita bendrovė gali būti laikoma darbuotojo „darbdave“, jei:

– darbuotojas faktiškai vykdo savo pareigas antrosios bendrovės naudai ir jai vadovaujant arba

– antroji bendrovė pareiškia ieškinį darbuotojui dėl elgesio vykdant jo sutartį su pirmąja bendrove.

87 Pagal analogiją žr. 2011 m. gruodžio 15 d. Sprendimą *Voogsgeerd* (C-384/10, EU:C:2011:842, 59–65 punktai).

88 Šiuo klausimu žr. *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* (Apeliacinis teismas (Anglija ir Velsas) (Civilinių bylų skyrius), *Samengo-Turner prieš J & H Marsh & McLennan (Services) Ltd*, (2007) EWCA Civ 732, 32–35 punktai, ir *James Petter prieš EMC Europe Limited, EMC Corporation*, (2015) EWCA Civ 828, 20 ir 21 punktai.

89 Pagal analogiją žr. 2003 m. balandžio 10 d. Sprendimą *Pugliese* (C-437/00, EU:C:2003:219, 23 ir 24 punktai).

V. Išvada

111. Atsižvelgdamas į visus išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Supreme Court of the United Kingdom* (Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas) prejudicinius klausimus:

1. 2007 m. spalio 30 d. pasirašytos Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, Bendrijos vardu patvirtintos 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos sprendimu 2009/430/EB (Lugano II konvencija), 18 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad bendrovės vadovas, kuris visiškai autonomiškai vadovauja bendrovės kasdienei veiklai ir vykdo visapusišką šios veiklos ir savo pareigų vykdymo kontrolę, nėra pavaldus šiai bendrovei ir todėl su ja nėra sudaręs „individualios darbo sutarties“, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalį. Šio aiškinimo nepaneigia aplinkybė, kad minėtos bendrovės akcininkai turi įgaliojimus atšaukti šį vadovą iš pareigų.

2. Darbdavio ieškinys darbuotojui laikytinas „byla, susijusia“ su individualia darbo sutartimi, kaip tai suprantama pagal Lugano II konvencijos 18 straipsnio 1 dalį, jei šis ieškinys yra susijęs su *ginču, kilusiu iš darbo santykių*, nepriklausomai nuo to, kokius materialinius teisinius pagrindus darbdavys nurodė savo ieškinyje. Konkrečiai kalbant, ieškinys dėl žalos atlyginimo, kurį darbdavys pareiškė darbuotojui, patenka į šios konvencijos II antraštinės dalies 5 skirsnio taikymo sritį, jei elgesys, dėl kurio pareikšti kaltinimai, faktiškai yra susijęs su darbuotojo einamomis pareigomis.

3. Tuo atveju, jei bendrovių grupėje darbuotojas yra sudaręs darbo sutartį, kaip tai suprantama pagal materialinę teisę, su tam tikra bendrove, bet ieškinį jam pareiškia kita bendrovė, Lugano II konvencijos II antraštinės dalies 5 skirsnio taikymo tikslais ši kita bendrovė gali būti laikoma darbuotojo „darbdave“, jei:

   – darbuotojas faktiškai vykdo savo pareigas antrosios bendrovės naudai ir jai vadovaujant arba

   – antroji bendrovė pareiškia ieškinį darbuotojui dėl elgesio vykdant jo sutartį su pirmąja bendrove.